

Έπιθράβευση γιά τήν έπιστημονική προσφορά δύο διακεκριμένων αρχαιολόγων

Μέ χαρά ή ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ χαιρετίζει τήν έπιθράβευση του έργου δύο διακεκριμένων αρχαιολόγων, μελών της έποπτικής της έπιτροπής. Τοῦ Καθηγητή Roland Martin, στόν όποιο, τόν Φεβρουάριο, άπονεμήθηκε τό «χρυσό μετάλλιο» τοῦ Έθνικού Ίδρυματος Έρευνών της Γαλλίας (CNRS) γιά τήν προσφορά του στήν αρχαιολογία καί τοῦ Καθηγητή Μανώλη Ανδρόνικου πούπριν λίγες μέρες έλαβε τό βραβείο «Όλυμπία» τοῦ Ίδρυματος Α. Ωνάση. «Ολοι γνωρίζουμε τόν Μ. Ανδρόνικο καί τή συνεισφορά του στήν αρχαιολογική καί τήν ιστορική μελέτη τής Έλλάδας μέ τίς άνασκαφές πού διεξάγει άπο χρόνια στή Βεργίνα, μέ τόση άγάπη, γνώση, ύπομονή καί έπιμονή τά τελευταῖα άποτελέσματα τῶν όποιων ύπηρξαν ίδιαίτερα σημαντικά καί έντυπωσιακά. Ισως δύμως πρέπει νά άναφερθούμε σύντομα στόν ό. R. Martin. Άκαδημαικός, διετέλεσε μέλος τής Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολῆς, Καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου Paris I καί τής Ecole Pratique des Hautes Etudes, Διευθυντής τοῦ τμήματος Αρχαίας Αρχιτεκτονικής τοῦ CNRS καί τοῦ Κέντρου Αρχαιολογικῶν Έρευνών τής Valbonne, όπου μεταξύ τῶν ἄλλων διεξάγονται αρχαιομετρικές έρευνες. Αύτή τή στιγμή είναι μία άπο τίς σημαντικότερες μορφές στό διεθνή χώρο τής αρχαιολογίας. Η προσφορά του στήν έπιστημη αύτή ύπηρξε καθοριστική γιά τήν κατανόηση τῶν μνημείων τής αρχαιότητας, τῶν πολιτισμῶν πού τά δημιούργησαν καί τής σχέσης τους μέ τόν σύγχρονο κόσμο. Μαθηματικός καί κλασικός αρχαιολόγος, άντιμετώπισε τά προβλήματα τής αρχιτεκτονικής μέ νέο τρόπο, άνοιγοντας καινούργιους δρίζοντες στήν έρευνα. Τό 1953 έξέδωσε, τήν κλασική πιά, μελέτη έπάνω στήν «Έλληνική άγορά» διόπου έξετάζει τόσο θέματα ιστορίας δόσο καί αρχιτεκτονικής καί πολεοδομίας. Τό 1956 μία ἄλλη μελέτη του μέ θέμα τήν «Αρχαία Έλληνική πολεοδομία» καθίσταται έγχειριδίο κάθε έρευνας τόσο αρχαιολογικής δόσο καί αρχιτεκτονικής. Ο R. Martin έχει γράψει πλήθος συγγραμμάτων πού καθρεφτίζουν τή θεωρητική του κατάρτιση καί τήν πρακτική του γνώση σέ θέματα καί μεθόδους τόσο κλασικές δόσο καί σύγχρονες, θά μπορούσαμε μάλιστα νά πούμε έπαναστατικές.

Άποκατάσταση τῶν Μακρών Τειχῶν

Στήν Πειραική ἀκτή έχουν άρχισει έδω καί λίγο καιρό οι έργασίες γιά τόν καθαρισμό καί τήν άποκατάσταση τοῦ Θεμιστόκλειου τείχους πού περιβάλλει τή χερσόνησο τής Πειραικής σέ μήκος 11 περίπου χιλιομέτρων. Ή άπομάκρυνση τῶν έστιατορίων πού είχαν αύθαίρετα κακοποιήσει τό χώρο μέ τσιμέντα καί περιφράξεις καί ή προγραμματιζόμενη διαμόρφωση τής περιοχῆς θά προσφέρουν στούς πολίτες ένα χώρο γιά περίπατο κατά μήκος τοῦ Θεμιστόκλειου τείχους (δηπως είναι γνωστό άρχισε νά χτίζεται, μέ παρότρυνση τοῦ Θεμιστοκλῆ, τό 492 π.Χ., τίς παραμονές τῶν Μηδικῶν πολέμων).

Η Αθήνα όμορφαίνει

Στό προαύλιο τής Αγ. Αἰκατερίνης στή Πλάκα βρέθηκαν καί νέα λείψανα ρωμαϊκού κτίσματος (παλαιότερα είχαν βρεθεῖ δύο κολόνες· τώρα άποκαλύφθηκαν ἄλλες τρεῖς, μαζί μέ ἄλλα άρχιτεκτονικά μέλη). Ο χώρος αύτός — πρόκειται γιά μία στοά Ιωνικοῦ ρυθμοῦ — θά φυτευθεῖ, ἔτσι ώστε νά δημιουργηθεῖ μία μικρή πλατεία άνοιχτή στούς περιοίκους. «Αλλη μία πλατεία διαμορφώνεται γύρω άπο τό μνημείο τοῦ Λυσικράτη, όπου βρέθηκαν ύπολείμματα ἄλλου χορηγηκοῦ μνημείου. Από τό σημείο αύτό περνοῦσε ή δόδος Τριπόδων πού ένωνε τό Πρυτανεῖο μέ τό θέατρο τοῦ Διονύσου. Η μία πλευρά τοῦ δρόμου δρίζοταν άπο χορηγικά μνημεῖα· πολλά άπο αύτά ήταν διακοσμημένα μέ τρίποδες, άπο τούς όποιους όνομάστηκε έξαλλου καί ή δόδος.

Ένα μουσείο ύποθρύχιας αρχαιολογίας

Σέ μουσείο ύποθρύχιας αρχαιολογίας, μέ έξειδικευμένα έργαστήρια συντήρησης τῶν άντικειμένων πού άνασύρονται άπο τό θυθό, θά μετατραπεῖ τό τούρκικο κάστρο (τοῦ 16ου αιώνα) τής Πύλου. Η άναπτυξη τής ύποθρύχιας αρχαιολογίας θά συνεισφέρει άποτελεσματικά στή γνώση τής ιστορίας τοῦ τόπου μας, χάρη στά αρχαιολογικά εύρηματα τῶν θυ-

θών, πού μᾶς παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες γιά τό έμποριο καί τήν οικονομική όργάνωση τῶν κοινωνιῶν τοῦ παρελθόντος. «Ας σημειωθεῖ οτι τό φρούριο αύτό, άπο τό 1919 ως τό 1940, χρησίμευε γιά φυλακή.

Κομμός

Στήν Κρήτη, δίπλα σχεδόν στά Μάταλα, ή Καναδική όμάδα αρχαιολόγων τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Τορόντο καί τοῦ Μουσείου τοῦ Όντάριο συνεχίζει, κάτω άπο τήν έπιθλεψη τοῦ Καθηγητή T.W. Shaw, τήν άνασκαφική τής έρευνα στόν Κομμό, έπινειο τής Φαιστοῦ. Στό σημείο αύτό έχουν βρεθεῖ μία μινωική πόλη καί ένα ιερό τοῦ 4ου αιώνα π.Χ., τό όποιο έγκαταλείφθηκε τό 150 μ.Χ. Έλληνιστικής έποχής είναι ένα θαυμάσιο χάλκινο στεφάνι. Κοντά στή θάλασσα βρέθηκε καί ένα κτίσμα πού, προφανώς, χρησίμευε ως άποθήκη.

Ο κούρος τής Σάμου

Κατά τήν άνασκαφική περίοδο τοῦ 1980 τό Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, μέ έπικεφαλής τόν Δρ. H. Kyrialeis, συνέχισε τήν έρευνα στήν περιοχή B.A. τοῦ Ήραίου. Άναμεσα στά σημαντικά εύρηματα τής περιοχῆς αύτής συγκαταλέγεται καί ο κορμός ένός αρχαίκου κούρου, τοῦ όποιου τό ύψος ύπολογίζεται οτι ήταν 5 μ. Βρέθηκε άκόμα τό άριστερό του χέρι καί ο άριστερός μηρός πού φέρει τήν έπιγραφή ΙΣΧΗ: ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΟΡΗΣΙΟΣ. Τό άγαλμα χρονολογεῖται γύρω στά 570-560 π.Χ.

Σίνδος

Στή βιομηχανική περιοχή τής Σίνδου (περί τά 15 χλμ. δυτικά τής Θεσσαλονίκης), άποκαλύφθηκε τό 1980 μία έκτεταμένη νεκρόπολη. Τήν άνασκαφή διενεργεῖ ή έφορος αρχαιοτήτων ΑΙΚ. Δεσπίνη. «Έχουν άποκαλυφθεῖ πολλές ταφές άσύλητες· οι περισσότερες χρονολογούνται στά τέλη τής αρχαικής περιόδου καί μερικές άνηκουν στήν αρχή τής κλασικής έποχής (510-480 π.Χ.). Τά εύρηματα είναι κυρίως μεταλλικά άντικειμένα, κορινθιακή καί άττική κεραμεική, καθώς καί έργα κοροπλαστικής.

Λόγγος, ή άρχαια πόλη τής "Εδεσσας"

Η Αρχαιολογική Υπηρεσία άποκάλυψε στο Λόγγο λείψανα τής άρχαιας "Εδεσσας". Ένας μακρύς δρόμος πλαισιωνόταν από κιονοστοιχία μήκους περίπου 250 μέτρων. Σε μία από τις κολόνες ύπαρχουν 16 άναθματικές έπιγραφές απελευθέρων πρός τιμή τής Αίγυπτιακής θεότητας Μάατ.

Έξαλλου, ή Έφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων άνεσκαψε όρισμένους παλαιοχριστιανικούς τάφους, ένας από τους όποιους είναι άψιδωτός και κοσμείται με τοιχογραφία πού άναπαριστά ένα σταυρό και κατάφυτους λόφους.

'Εννέα ύστερορωμαϊκά "ναυάγια" πλοίων στο Ρήνο

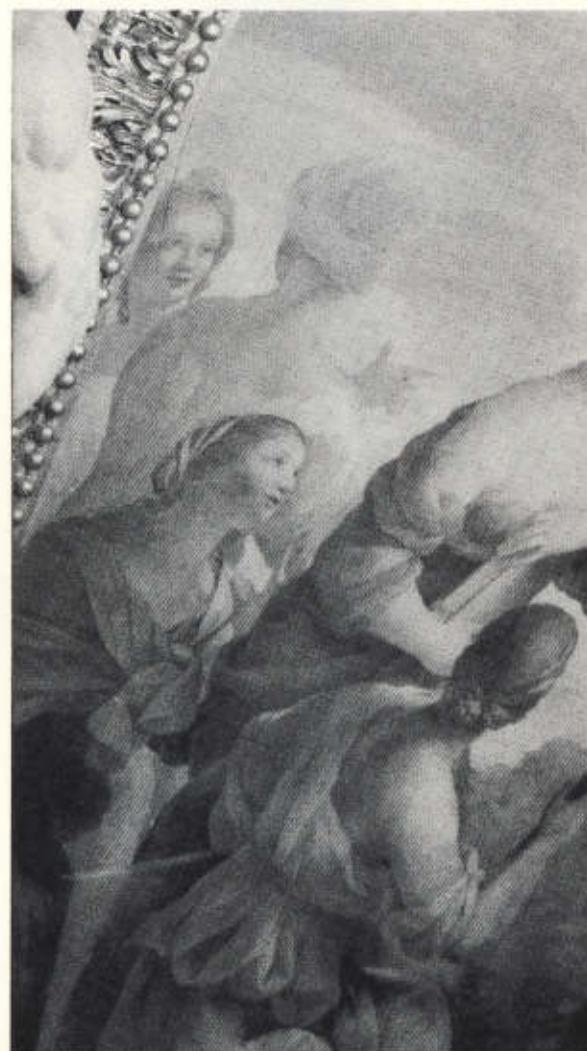
Έννέα πλοῖα άποκαλύφθηκαν στό Μάιντς τής Δυτ. Γερμανίας στίς δύχθες τοῦ Ρήνου. "Ολα είναι τῶν ύστερων ρωμαϊκῶν χρόνων. Μερικά σώζονται σέ καλή κατάσταση, ένω ἄλλα διασώζονται μόνο σέ ύπολείμματα. Τό μεγαλύτερο από αὐτά τά πλοῖα έχει μῆκος 18 μ. Οι συνθήκες έργασίας γιά τὴν ἀνέκλυσή τους ήταν ἔξαιρετικά δύσκολες, ὅπως ἐπίσης λεπτή καὶ δύσκολη είναι ἡ συντήρηση καὶ ἀποκατάστασή τους. Μετά τὴν ἀνέλκυση τῶν πλοίων ἔγιναν διάφορες ἀναλύσεις καὶ μελέτες.

Τά άποτελέσματα τῆς «δενδροχρονολόγησης» — μέθοδος πού βασίζεται στήν παρατήρηση τῶν ἑτήσιων δακτυλίων τῶν κορμῶν τῶν δέντρων — ἔδειξαν ὅτι, ἔνα τουλάχιστον ἀπό τά πλοῖα, ναυπηγήθηκε ἀπό φρεσκοκομένο ξύλο δρυός στά 376 μ.Χ. Γιά τό ἔργο χορηγήθηκε ἀπό τό κράτος τό ποσό τῶν 50.000 μάρκων.

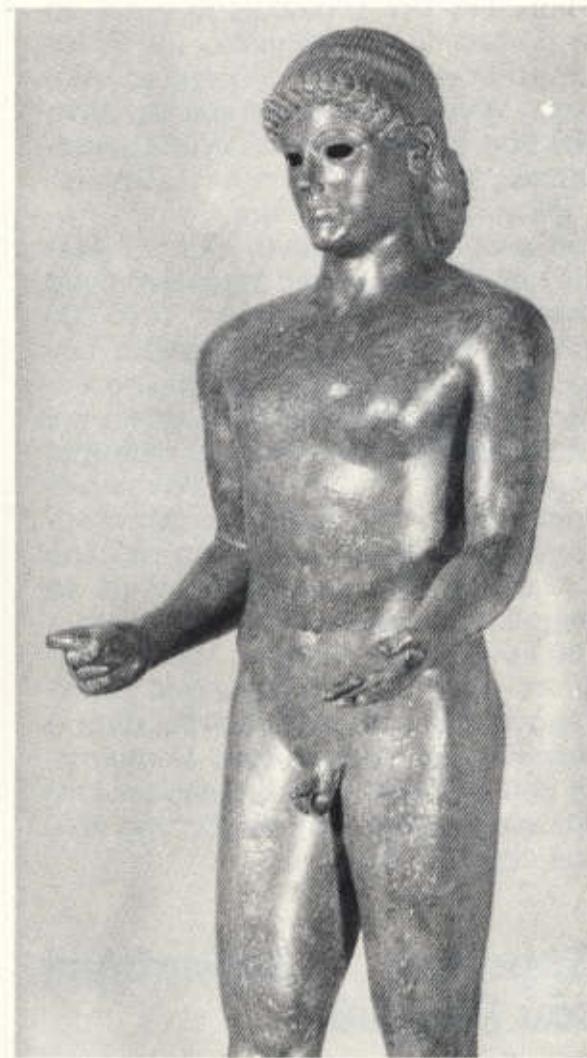
Μιά βυθισμένη πολιτεία

Στά ἀνοιχτά τοῦ Αιγαίου, σέ βάθος 28 περίπου μέτρα, βρέθηκε μιά βυθισμένη πολιτεία πού ίσως είναι ἡ Ἐλίκη, πρωτεύουσα τῆς Αχαϊκῆς Συμπολιτείας πού καταποντίστηκε τό 373 π.Χ. ἀπό ἔνα σεισμό, ὅπως ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ἡ ἀνακάλυψη αὐτή ὀφείλεται στό γνωστό δύτη κ. Ἀλεξ. Παπαδόπουλο.

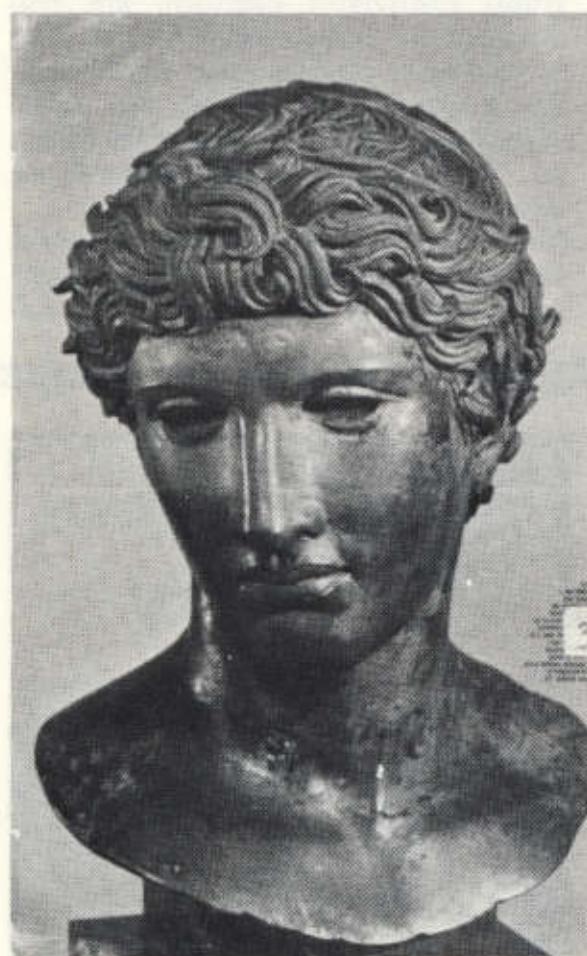
Τό Λοῦθρο ἀνοίγει ξανά μία πτέρυγά του

1

2

3

4

Τά πολυτελή διαμερίσματα τῆς "Αννας τῆς Αύστριας, διακοσμημένα μέ τοιχογραφίες τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου Τζιοβάννι Φραντσέσκο Ρομανέλλι (1655-1658) ἀνοίγουν πάλι γιά τό κοινό μετά ἀπό μακρόχρονη συντήρηση (εἰκ. 1). Σ' αὐτή τήν ξεχωριστή πτέρυ-

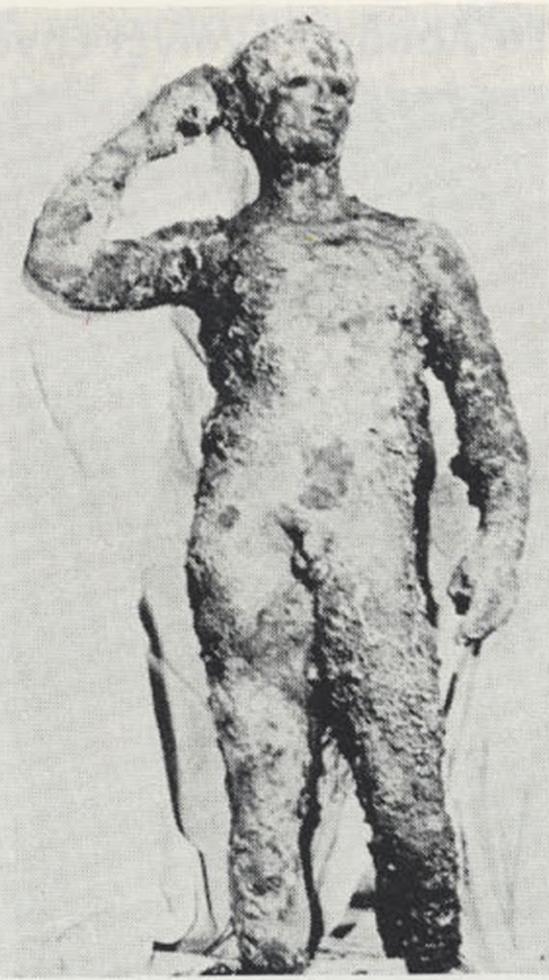
γα θά στεγασθούν τά έλληνικά και ρωμαϊκά χάλκινα άγάλματα τοῦ Μουσείου. Γιά τήν έπανέκθεση αύτή, τά άγάλματα συντηρήθηκαν καί ξαναμελετήθηκαν. "Ετσι, όρισμένα πού μέχρι τώρα είχαν θεωρηθεῖ ώς έργα τῶν 5ου καί 4ου π.Χ. αι. άποδεικνύεται πώς είναι τοῦ 1ου π.Χ. αι. Σάν παράδειγμα άναφέρουμε τόν «Απόλλωνα τοῦ Πιομπίνο» (εἰκ. 2). Μέχρι πρίν λίγους μῆνες θεωρεῖτο έργο κορινθιακοῦ έργαστηρίου τοῦ 500 π.Χ. μέ τήν αὐστηρή ισορροπία τῶν άρχαικῶν κούρων, μέ έρυθρωπό ένθετο χαλκό στά φρύδια τά χείλη και τίς θηλές. Σήμερα είναι πιά σίγουρο, σύμφωνα μέ μελέτες πού ζητούνται στά έργαστηρία τοῦ Λούθρου, πώς πρόκειται γιά Ιταλικό άντιγραφο τοῦ 1ου π.Χ. αι. Τό ίδιο συμβαίνει καί μέ τό ρωμαϊκό άντιγραφο κλασικοῦ έλληνικοῦ έργου, τοῦ «έφηβου τοῦ Μπενεθέντε» (εἰκ. 3). "Ενα ἄλλο ἀπό τά έκθεματα τῆς πτέρυγας αύτῆς είναι ό «έφηβος τῆς Αγδε», έργο έλληνιστικό τοῦ 2ου π.Χ. αι. πού βρέθηκε στή θάλασσα κοντά στίς άκτές τῆς N.A. Γαλλίας (εἰκ. 4).

Δημοτική Βιβλιοθήκη τοῦ Πειραιᾶ

Στόν 5ο όροφο τοῦ Δημαρχείου τοῦ Πειραιᾶ, Λεωφ. Αγ. Κωνσταντίνου, λειτουργούν: **Βιβλιοθήκη Παλαιών Βιβλίων** καί περιοδικῶν, πού είναι άνοιχτή κάθε Τρίτη 9-1 (τηλ. 4179-711). Τό **Πειραιϊκό Ιστορικό Αρχείο** όπου ό μελετητής μπορεῖ νά βρει κάθε τί πού άναφέρεται στόν Πειραιά, ἀπό τήν άρχαιότητα μέχρι σήμερα, είναι άνοιχτό κάθε μέρα 8-2. Η **Δημοτική Πινακοθήκη** πού περιλαμβάνει συλλογή Πειραιωτῶν Ζωγράφων κ.α., είναι άνοιχτή κάθε Παρασκευή 9-1 καί τό **Θεατρικό Μουσείο Ζωγραφικῆς καί Σκηνογραφίας Π. Αραβαντίνου**, άνοιχτό κάθε Δευτέρα 3-7 καί Πέμπτη 9-1 (τηλ. 4122-399). Οι ένδιαφερόμενοι παρακαλοῦνται νά τηλεφωνούν στά διάφορα αύτά κέντρα πρίν τά έπισκεφτούν.

"Ενα έργο τοῦ Μουσείου Πώλ Γκεττύ

Τό 1976 πέθανε ό Πώλ Γκεττύ, άφνοντας ένα μουσείο ἀπό τά πλουσιώτερα τῶν ΗΠΑ πού ξεκίνησε σάν πρωτοπική συλλογή γύρω στά 1912. Τό ίδρυμα Getty άργανωσε, ἐκτός ἀπό τό μουσείο, τίς γκαλερί μοντέρας τέχνης καί κέντρο παιδευτικό. Στή βιβλιοθήκη τοῦ ίδρυματος οι έρευνητές έχουν ότι πληροφορία ζητήσουν μέσα σέ δευτερόλεπτα χάρη σέ ήλε-

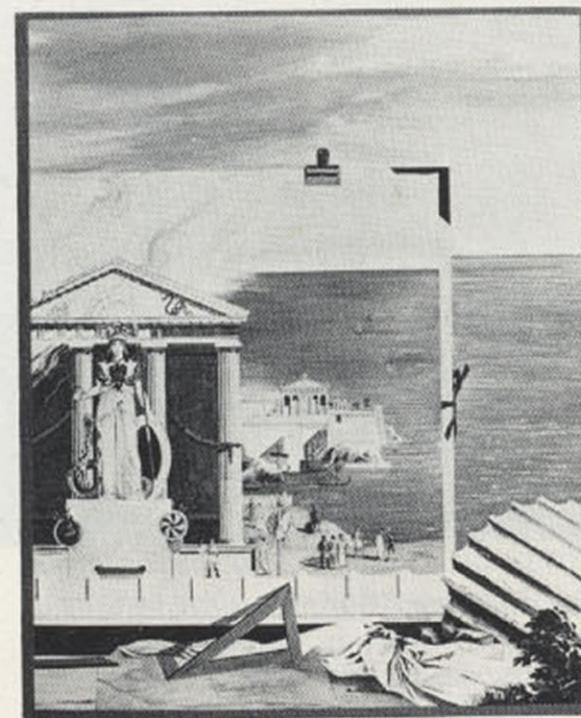

κτρονικούς έγκεφάλους πού συνδέονται μέ κέντρα τοῦ Λονδίνου, τοῦ Παρισιοῦ τοῦ "Άμστερνταμ" καί τῆς Ρώμης. Στίς αἴθουσες σεμιναρίων γίνονταν έρευνες γιά τή σχέση τοῦ άρχαιού έλληνικοῦ θεάτρου καί τοῦ σύγχρονου (Εύγενιου Ο'Νήλ). Στά έργαστηρία συντήρησης ἐκτός ἀπό τήν έργασία συντήρησης τῶν άντικειμένων, γίνεται παράλληλη έρευνα. Τό ίδρυμα έχει καί έκδόσεις σέ θέματα τέχνης. Αύτό άκριθως τό μουσείο στεγάζει ένα έλληνικό χάλκινο άγαλμα, φυσικοῦ μεγέθους. Από τό στεφάνι πού

φορά τό άγαλμα (κλαρί έλιας) φαίνεται πώς πρόκειται γιά άγαλματα τῶν Όλυμπονικῶν στήνονταν ἐπιτόπου, μετά τή νίκη τους. Στήν περίπτωση τοῦ «Χάλκινου Άγαλματος Getty» έχουμε τό πορτραΐτο ἐνός γόνου βασιλικῆς οἰκογένειας τῶν χρόνων πού ἀκολουθοῦν τόν Μέγα Άλεξανδρο. Ή τεχνοτροπία τοῦ έργου κάνει τούς ειδικούς νά πιστεύουν πώς πρόκειται γιά δημιουργία τοῦ Λύσιππου ἢ τοῦ έργαστηρίου του χωρίς νά άποκλείουν τό ένδεχόμενο νά πρόκειται γιά ρωμαϊκό άντιγραφο.

Σχέδια έλληνικῶν μνημείων ἀπό Γάλλους άρχιτεκτονες

Μία έκθεση μέ θέμα τά έλληνικά μνημεῖα τῆς άρχαιότητας οργανώθη-

κε τό Μάη στό Παρίσι. Πρόκειται γιά τά σχέδια (ἀποτύπωση καί προτάσεις γιά άναστήλωση) φοιτητῶν τῆς άρχιτεκτονικῆς, πού τόν 19ο αιώνα, γιά νά πάρουν τό πτυχίο τους ἐπρεπε νά παρουσιάσουν μία μελέτη ἐπάνω σέ θέμα άρχαιού μνημείου. Πέρυσι είχε άργανωθεῖ άντίστοιχη έκθεση μέ τά μνημεῖα τῆς Ιταλίας. Ανάμεσα στά δύνοματα τῶν τότε σπουδαστῶν βρίσκει κανείς πολλούς ἀπό τούς μετέπειτα γνωστούς άρχιτεκτονες καί άρχαιοι λόγους. Ή ίδια αύτή έκθεση θά παρουσιαστεί τόν προσεχή Οκτώβρη στήν Εθνική Πινακοθήκη Αθηνῶν.

Εύχαριστοῦμε τή Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή καί ίδιαίτερα τόν κ. G. Touchais, ύπευθυνο γιά τήν Chronique des fouilles στό BCH, γιά τίς πληροφορίες πού μᾶς έδωσε.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΩΝ

Β' ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΛΑΡΙΣΑ 17 - 18 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1980
ΒΟΛΟΣ 19 - 21 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1980

Τό 2ο Διεθνές Συνέδριο Θεσσαλικών Σπουδῶν (Λάρισα 17-18 Σεπτ. και Βόλος 19-21 Σεπτ. 1980)

Αύξανουν τά τελευταία χρόνια τά διεθνή, πανελλήνια και τοπικά συνέδρια πού έχουν ώς θέμα τήν ιστορία και τήν αρχαιολογία μεγάλων γεωγραφικών διαμερισμάτων τής χώρας μας. "Αν και ή ποιότητα τών συνέδριών δέν είναι πάντοτε ή ίδια, ώστόσο συχνά παρουσιάζονται άξιόλογες άνακοινώσεις πού δείχνουν τίς σύγχρονες προόδους στήν έρευνα τού συγκεκριμένου χώρου. Έπειδή συνήθως τά πρακτικά τών συνέδριών αύτων άργον πολύ νά έκδοθούν, στό σύντομο κείμενο πού άκολουθεί έπισκοπούνται μερικές σημαντικές άνακοινώσεις πού έγιναν πρίν έναμισυ χρόνο σ' ένα συνέδριο γιά τήν Θεσσαλία, τήν πλούσια σέ ιστορία και αρχαιολογία περιοχή τής χώρας μας πού τόν Νοέμβριο τού 1981 συμπλήρωσε έκατο χρόνια έλευθερου βίου (1881-1981).

Τό 2ο Διεθνές Συνέδριο Θεσσαλικών Σπουδῶν διοργανώθηκε άπό τήν Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία στή Λάρισα και τό Βόλο ύπό τήν αιγίδα τού Υπ. Πολιτισμού και Έπιστημών, πού ήταν και ο κύριος οίκονομικός χορηγός, και μέ τή συμπαράσταση τών τοπικών συλλόγων. Τά θέματα και ή άνταλλαγή άπόψεων σχετικά μέ τήν πρόοδο τής ιστορικής και αρχαιολογικής έρευνας στά ζητήματα τού Θεσσαλικού χώρου, συνέβαλαν στήν πάρα πέρα θεώρηση τών προβλημάτων τής περιοχής. Μιλώντας στήν όλομέλεια τού συνε-

δρίου ή Έπιμελητής Αρχαιοτήτων Κ. Γαλλής παρουσιάσε «Δύο νέα ψηφίσματα άπό τήν Λάρισα». Τό πρώτο άπ' αύτά είναι ένα τιμητικό ψήφισμα, άπό τό όποιο σώζονται 33 στίχοι, γιά δύο μέλη τής άκολουθιάς τού βασιλέως τής Περγάμου Εύμενους Β' πού τό Μάιο τού 171 π.Χ. έλαθε μέρος, μαζί μέ τόν άδελφό του "Ατταλο, στήν μάχη τού Καλλινίκου λόφου ώς σύμμαχος τών Ρωμαίων και τών Λαρισίων κατά τού βασιλέως τής Μακεδονίας Περσέως. Είκοσι χρόνια περίπου άργότερα, και άφού ή μακεδονική δύναμη έχει συντριθεί στήν Πύδνα, γύρω στό 150 π.Χ σιτοδεία πλήττει τήν Ρώμη. Οι Ρωμαίοι στέλνουν στό κοινό τών Θεσσαλῶν τόν τότε άγορανόμο Κόιντο Καικίλιο Μέτελλο, νά ζητήσει τήν άποστολή, στήν Ρώμη, σιταριού. Οι Θεσσαλοί «άποδέχονται» τό αίτημα και καθορίζουν στό ψήφισμα τό ποσό τού σιταριού πού θά σταλεί στό σύνολο και άπό κάθε τετράδα, τά λιμάνια έξαγωγῆς (λιμήν ή έπι τού Δημητρείου, Φάλαρα, Δημητριάς), τόν χρόνο έξαγωγῆς, τίς λεπτομέρειες τής ναυλώσεως πλοίων και τίς αύστηρές ποινές γιά τίς πόλεις πού δέν θά συμμορφωθούν. Στήν ούσια πρόκειται γιά «ύπαγρόρευση» όρων — ο Bruno Helly παρατήρησε ότι σέ μερικές έκφράσεις όπου τό κείμενο σολοικίζει ύποδηλώνεται ή υπαρξη λατινικοῦ κειμένου — πού ή Ρώμη, διά τού Κόιντου, έπιβάλλει στούς Θεσσαλούς, μέχρι πρό είκοσι έτῶν συμμάχους της στό πόλεμο κατά τής Μακεδονίας.

'Από τίς πολύ σημαντικές, αρχαιολογικές άνακοινώσεις ήταν τού Bruno Helly πού μίλησε μέ θέμα «Συγγενεῖς και φίλοι τών Θεσσαλῶν». Μελετώντας μιά σειρά έπιγραφών - τιμητικῶν ψηφισμάτων είτε ξένων πόλεων γιά Θεσσαλούς τών Θεσσαλικών πόλεων η τού Κοινοῦ, παρατήρησε ότι ύπάρχουν δρισμένες στερεότυπες έκφρασεις πού διατυπώνουν βαθμούς «συγγενείας», «φιλίας», «οικειότητος», «φιλανθρωπίας», «εύνοιας» τών Θεσσαλῶν έναντι τῶν λοιπῶν έθνων και πόλεων. Πέρα άπό τήν θοήθεια πού μπορεί νά παράσχει στόν έπιγραφικό μιά τέτοια μελέτη, άπό ιστορική άποψη είναι πολύ ένδιαφέρουσα η ιεράρχηση τών άλλων κρατών: οι Μάγνητες άποκαλούνται συγγενεῖς, φίλοι και άστυγείτονες· σέ μιά δεύτερη τάξη οι Πεπαρήθιοι, οι Βοιωτοί, οι Αἰολεῖς και οι Δωριεῖς τής Κώ είναι συγγενεῖς και φίλοι «έξ αρχῆς», ένω οι Μυλασεῖς «άπ' [αιώνων]» οι Τήιοι, οι Αθηναίοι, οι Μάγνητες άπό Μαιάνδρου είναι συγγενεῖς και φίλοι άπλως. Ο J.-C. Decourt παρουσιάσε τήν άνακοινωσή του "Exploration de la vallée de l'Enipeus: premiers résultats". Στήν έρευνα αύτή καταγράφηκαν, φωτογραφήθηκαν,

και χαρτογραφήθηκαν πάνω άπό έξηντα θέσεις. Πολυάριθμες είναι οι κατοικημένες θέσεις τής νεολιθικής περιόδου. Στίς χαμηλές έκτασεις τής κοιλάδας μπορούν νά διακριθούν τρεῖς δημάδες άπό μαγούλες. Τούς νεολιθικούς διαδέχονται οι μυκηναϊκοί οικισμοί, λιγότεροι σέ άριθμό και φτωχότεροι.

Στή λεγόμενη «Αρνη», άπό τήν όποια κατά τήν παράδοση έφυγαν οι Βοιωτοί, πολύ λίγο πιθανή είναι ή μυκηναϊκή περιόδος. Έδω (Πύργος Ματαράγγα) θά ήτο τό Κιέριον. «Πόλεις» άντιθετα είναι οι οικισμοί στά «Παλιά Άμπελια» και στήν «Μεταμόρφωση Σωτήρος». Διερευνήθηκαν άκομη οι οικισμοί τής έλληνορρωμαϊκής περιόδου, μέ τήν ίδια πάντοτε μέθοδο (έπισκεψη, στατιστική, χωρία άρχαιών συγγραφέων) και μέ σκοπό, τήν έρευνα τής κατανομής «πόλεων» και «κωμῶν», τήν δομή τους, τήν ταύτισή τους, τήν έκταση τής έπικρατείας τους και τούς τύπους τῶν όχυρώσεων. Ή έρευνα στό πεδίο έδειξε ότι ύπάρχουν πόλεις, μεμονωμένα όχυρα και θέσεις άπλες. Οι θέσεις είναι διεσπαρμένες σέ μιά άποσταση μέχρι 5 χλμ. γύρω άπό τίς πόλεις. Οι πόλεις άπέχουν μεταξύ τους περί τά 10 χλμ. Συνεπώς τά σύνορα ύποθέτουμε ότι βρίσκονταν σέ μιά άποσταση πέντε περίπου χιλιομέτρων άπό κάθε πόλη. Στά θυζαντινά χρόνια ή άριθμός τῶν οικισμῶν είναι μικρότερος, ώστόσο κατοικούνται άκομη οι κορυφές τῶν λόφων και παρατηρείται μιά άνακατοίκηση στή θέση τῶν «μαγούλων». Ό Φώτιος Πέτσας παρουσιάσε «Στοιχεῖα άπό τίς σχέσεις Μακεδονίας και Θεσσαλίας». Οι δύο δημορες περιοχές, μέ κοινό σημείο άναφορᾶς μαζί μέ τήν "Ηπειρο τήν ραχοκοκαλιά τής Πίνδου, δημοιες στήν πλατειά πεδινή και άρεινή διαμόρφωσή τους κατοικήθηκαν άπό συγγενή φύλα πού άνεπτυξαν κοινούς πολιτισμούς και είχαν κοινή ιστορική μοίρα. Ό Janos Makay άπό τήν Ούγγαρια διέγραψε στήν δημιλία του "Chronological links between the Neolithic Cultures of Thessaly and the Northern Balkans and the Carpathian Basin". Έξετάζοντας τό ύλικό θρήκε άρμοις περιοχές στήν κεραμεική, στά ειδώλια και στίς σφραγίδες, ένω συγχρόνως συσχέτισε τό Πρωτόσκλο μέ τόν πολιτισμό Κόρος - Starcevo. Ή δημιλία αύτή έδειξε πόσο μακριά ταξίδευαν οι «ίδεες» τῶν νεολιθικών άνθρωπων και πόσα άκομη έχομε νά μάθουμε γιά τίς σχέσεις τής Θεσσαλίας μέ τούς δουναβείους πολιτισμούς στά νεολιθικά χρόνια. Ό Έπιμελητής Αρχαιοτήτων Αθ. Τζιαφάλιας παρουσιάσε τίς «Ανασκαφές έρευνες στό άρχαικό νεκροταφείο Αγίου Γεωργίου Λαρίσης», οπου δόθηκε ή εύκαιρια νά παρατη-

ρηθούν ένδιαφέροντα έθιμα ταφής, άνάμεσα τους ή μοναδική καυσίς — μαζί μέ τούς νεκρούς — δύο τετρατρόχων άμαξῶν (ἀπηνῶν) μέ τις όποιες θά έγινε ή έκφορά. Ἡ Ἐπιμελήτρια Ἀρχαιοτήτων Ἀργ. Ἰντζεσίλογλου μίλησε μέ θέμα «Ἀπόλλων Τεμπείτης». Υπάρχουν τρεῖς άναθηματικές στήλες πού άφιερώνονται, άπό γυναικες, στόν Ἀπόλλωνα καὶ πού φέρουν τήν λέξη ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ. Ἡ μιά άπό τά Τέμπη εἶναι άφιερωμένη στόν Ἀπόλλωνα Πύθιο καὶ οἱ δύο άπό τήν Λάρισα στόν Ἀπόλλωνα Τεμπείτη. Ἡ Ἀργ. Ἰντζεσίλογλου ύπέθεσε ὅτι πρόκειται γιά εύχαριστήρια άφιερώματα ἀπελευθέρων γυναικῶν στόν Ἀπόλλωνα Πύθιο τῶν Τεμπῶν, ἄλλως Ἀπόλλωνα Τεμπείτη, πού μετά «θητεία» στόν "Ἄδμητο ἔξαγγίσθηκε στά Τέμπη καὶ πέρασε ἀπό τήν θητεία τῆς δουλειάς στήν ἐλευθερία. Στήν συζήτηση ὁ B. Helly ύποστήριξε ὅτι τά ὄνόματα τῶν γυναικῶν θυμίζουν ἀριστοκρατικές οἰκογένειες τῆς Θεσσαλίας καὶ ὅχι ἀπελευθέρους, καὶ ὅτι ἡ ἀπελευθέρωση στήν Θεσσαλία ἐγίνετο σύμφωνα μέ τόν Θεσσαλικό νόμο καὶ ὅχι μέσω εἰκονικῆς άφιερώσεως σ' ἔνα θεό. Ὁ Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων Γεώργιος Χουρμουζιάδης ἀνέπτυξε τό θέμα «Τό ἄτομο στήν προϊστορική κοινωνία (προβλήματα προϊστορικῆς δημογραφίας). Ἐν συντομίᾳ προτάθηκε ἡ χρήση ἐνός μοντέλου (ἐντοπισμός ἄτομογενῶν στοιχείων, μικροστίλ πού θά μᾶς δόηγήσουν στά ἄτομα, στόν καταμερισμό τῆς ἐργασίας, στήν κινητικότητα τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τίς ἐμπορευματικές δραστηριότητες), ὅπως ἐγίνεται ἡδη ἀπό τούς J. Beazley, G. Richter καὶ J. Hill, ἀκολουθώντας τήν μεθοδολογία τῆς ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς ἀνάλυσης τοῦ μικροστοιχείου, σ' ἔνα ἐπιλεγμένο ύλικό (π.χ τήν γραπτή κεραμεική). Ἡδη στό Διμήνι άπομονώθηκε μιά σειρά ἄτομογενῶν στοιχείων καὶ μέ βάση τήν στατιστική ἐγίνεται κατανομή τῶν ἀτόμων στόν χῶρο τοῦ οίκισμοῦ. Στήν συζήτηση πού ἐπακολούθησε ἐκφράσθηκαν καὶ ἀντιρρήσεις γιά τήν ἐφαρμογή τῆς μεθόδου αὐτῆς, ἰδίως π.χ ὅταν δέν διαθέτομε δόλοκληρα ἀγγεία σέ σειρές πού θά μᾶς ἔδιναν μιά ἀξιόπιστη εἰκόνα τοῦ στίλ (Κ. Γαλλῆς), ἀλλά δέν ἀμφισθητήθηκε ἡ θεωρητική ὄρθοτητά της (Γ. Καθθαδίας, Μουρτζόπουλος).

Ο H. R. Reinders συνώψισε τίς ἐρευνεῖς τῆς Ολλανδικῆς Σχολῆς ἀπό τό

Ό H. R. Reinders συνώψισε τίς έρευνες της Όλλανδικης Σχολής από το 1976-1980 μέ τήν άνακοίνωσή του "The Topography of Halos". Σέ σχέση με τά σχέδια τοῦ Stählin ή νέα τοπογράφηση έδειξε ότι (α) «παλαιά "Αλλως» είναι βυζαντινό φρούριο, άλλα και άκροπολη τής «νέας "Αλω», (θ) «παλαιά "Αλως» δέν ύπάρχει στήν περιοχή πού έχετάσθηκε, (γ) δύο μα-

κρά τείχη, πού έπάνω στό λόφο περικλείουν μιά μικρή άκροπολη, κατεβαίνουν ώς τίς γωνίες τής κάτω πόλεως. Δηλ. ἔχομε μόνο μιά έλληνιστική πόλη και ἔνα βυζαντινό φρούριο. Οι πύργοι στά όρατα άκόμη τείχη τής κάτω πόλεως είναι τοποθετημένοι άνα 40 μ. Ὁλόκληρος ὁ χῶρος ἐντός τῶν τειχῶν ἔχει κανονικό ρυμοτομικό σχέδιο μέ 13 ὀδούς Α-Δ και 3 ὀδούς Β-Ν. Τά σπίτια στά οἰκοδομικά τετράγωνα πού σχηματίζονται ἔχουν διαστάσεις 15,5 X 15,5 μ. περίπου. Ἡ έλληνιστική αύτή πόλη, ισχυρά όχυρωμένη, φαίνεται ὅτι κτίσθηκε ώς σύνολο σέ βραχύ χρονικό διάστημα. Ποῦ ήταν ὅμως ἡ παλιότερη "Αλως; Τελειώνοντας ὁ όμιλητής πρότεινε ώς πιθανή θέση της τήν Μαγούλα Πλατανιώτη.

Ο Simon C. Bakhuizen μάς μετέφερε σε μιά άλλη έλληνιστική πόλη του Παγασιτικού μιλώντας γιά «Τά λατομεία τής Γορίτσας Βόλου». Ή πόλη αύτή φαίνεται ότι κτίσθηκε τό δεύτερο ήμισυ του 4ου αι. π.Χ. Περίπου 30 λατομεία έντοπίσθηκαν κατά μήκος του τείχους και στόν αύχένα που ένωνει τήν Γορίτσα με τό Πήλιο. Ύπάρχουν μικρά και μεγάλα λατομεία, καθώς και θέσεις πού γρήγορα έγκαταλείφθηκαν. Βρέθηκαν δρόμοι πού διευκόλυναν τήν μεταφορά τῶν λίθων. Διαπιστώθηκαν δύο τεχνικές έξαγωγῆς. Γιά πρώτη φορά στήν Γορίτσα έχομε λεπτομέρειες γιά τά άρχαία έλληνικά λατομεία πού ώς τώρα γενικά μόνο τά γνωρίζαμε.

Πολύ ένδιαφέρουσες ήταν καί οι άνακοινώσεις τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων Hans-Joachim Weiβhaar (*Ausgrabungen auf der Pevkakia: Die Rachmanizeit*) καί Christ. Podzuweit (*Trojanische Beziehungen zur Frühbronzezeitlichen Thessalien*), μαθητῶν καὶ συνεργατῶν τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ V. Milojčić στήν ἀνασκαφῇ τῆς Δημητριάδος. Ἀπό τή μελέτη τοῦ κεραμεικοῦ ύλικοῦ προκύπτει ὅτι στά Πευκάκια ἔχουμε ἐμφανή τή μετάβασι ἀπό τή Χαλκολιθική στήν Πρωτοχαλκή περίοδο (Weiβhaar).

‘Ο Podzuweit διαπιστώνοντας ότι στά Πευκάκια, από όλους τούς σύγχρονους οίκισμούς στήν Έλλάδα, έχομε τήν καλύτερα στρωματογραφημένη θέση, καθώς και δωμάτια διαδοχικά μέν καλοδιατηρημένο πάτωμα, μέν βάση δέ είσηγμένα τρωαδικά άγγεια προχώρησε στόν συσχετισμό τῶν περιόδων Θεσσαλίας καὶ Τροίας.

‘Η Έλπ. Μητροπούλου μίλησε γιά τά «Ανάγλυφα τοῦ Δία Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς στήν Θεσσαλίᾳ». Ή Άλ. Μουστάκα άνέπτυξε τό θέμα «Θεσσαλικά νομίσματα. Συμβολή στήν μελέτη τῆς Θρησκείας καὶ τῶν Μύθων». Πολλά συμπεράσματα μποροῦν νά ἔχθοῦν ἀπό τήν μελέτη τῶν νομισμάτων σχετικά μέ τούς θεσσαλικούς

μύθους. Ή χρονολόγηση τῶν χαλκῶν, πού είναι ώς τά σήμερα ἀβέβαιη, θά βοηθήσει καὶ στήν ἔξεταση τῶν μύθων. Ή ὁμιλήτρια παρουσίασε μία σειρά νομισμάτων (μετά τά Μηδικά, όπότε ἀρχίζει ή θεσσαλική νομισματοκοπία. Σέ μία σειρά νομισμάτων τῆς Λάρισας (ἀπό τό 450-350 π.Χ. περίπου) παρατηρεῖται ώς σύμβολο τό σανδάλι, πού θυμίζει τόν μῦθο τοῦ Ἰάσονος. Φαίνεται ὅτι ή Λάρισα ώς πρωτεύουσα πού είχε τήν ταγεία δανείσθηκε τόν μῦθο ἀπό τούς Μάγνητες. Μόνο στά ρωμαϊκά χρόνια θά κοπούν νομίσματα μέ τήν Ἀργώ καὶ Κένταυρο. Τό σύμβολο τοῦ διπλοῦ πελέκεως, πού παρουσιάζεται στά ἴδια νομίσματα, συμβολίζει τήν ταγεία, καὶ είναι χαρακτηριστικό ὅτι, ὅταν γιά μικρό χρονικό διάστημα στίς ἀρχές τοῦ 4ου αι. π.Χ. ή ταγεία μεταφέρεται στίς Φερές, ὁ διπλοὺς πέλεκυς ἐμφανίζεται καὶ στά φεραϊκά νομίσματα.

Ο Έπιμελητής Αρχαιοτήτων Χαρ. Ιντζεσίλογλου έξέτασε μιά «Ειδική κατηγορία θεσσαλικών άναθηματικών στηλῶν» Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ή υπαρξη ένός τόρμου στήν μπροστινή έπιφάνεια καί ολλων δύο στό ίδιο ύψος στίς πλάγιες πλευρές. Σέ τι χρησίμευε ό τόρμος; Παρατηρήσεις στίς στήλες δείχνουν ότι έκει στερεώνονταν γόμφος άπό μάρμαρο ή ολλη ύλη (σ' ένα παράδειγμα σώζεται ή μολυβδοχόησις). Ήδη ό Br. Helly ύπέθεσε ότι άπό τούς γόμφους κρεμούσαν στεφάνια. Τή λειτουργία αύτή τῶν γόμφων είκονογραφεῖ τό άναγλυφο τοῦ Διονύσου στό Μουσείο τοῦ Βόλου. Έκει ένας λατρευτής θέτει μιά γιρλάντα σέ μιά στήλη πού βρίσκεται σέ ψηλό βάθρο κατά τήν διάρκεια μιᾶς γιορτῆς. Οι στήλες αύτές εύρισκοται πάντοτε στά ιερά καί έσχετίζοντο ἄμεσα μέ τήν λατρεία. Σέ μιά έπιγραφή πού ό Πολύχαρμος άνεθηκε στόν «Βασιλέα Θεῶν», σ' ένα βωμό τοῦ «Ζηνός Όλυμπίου», όνομάζεται «ἄγαλμα». Φαίνεται ότι σέ μερικές άπό τίς στήλες ό τόρμος άνοιγετο έκ τῶν ύστερων. Πάντως τώρα άποδεικνύεται ότι κάθε στήλη μέ τέτοιο τόρμο είναι άναθηματική. Οι άπελευθερωτικές έπιγραφές πού πολλές φορές γράφτηκαν έπάνω είναι μεταγενέστερες, καί τόν κίνδυνο αύτό τόν διέτρεχαν οι στήλες στά ιερά, ώστε στήν Υπάτη ό άναθέτης βρίσκεται στήν άνάγκη νά παραθέσει τό άνάθημα «Ρώμη.... φυλάττεσθαι ἀμετάθετα καί ἀνεπίγραφα». Ή διάκρισις τής κατηγορίας αύτής τῶν στηλῶν ώς μόνον άναθηματικῶν έχει σημασία καί γιά τόν έντοπισμό τῶν ἀρχαίων ιερῶν, δσες φορές άνευρισκονται κατά χώραν. Ο Καθηγητής τής Ρωμαϊκής Ιστορίας Θεοδ. Σαρικάκης μίλησε μέ θέμα «Η διοικητική έξαρτη-

αρχαιολογικά

σις τῆς Θεσσαλίας κατά τούς χρόνους τῆς Ρωμαιοκρατίας». Κάθ' ὅλη τήν Ρωμαιοκρατία ή Θεσσαλία διεξεδικεῖτο μεταξύ τῶν ἐπαρχῶν Ἀχαΐας καὶ Μακεδονίας. Τό 148 π.Χ., ὅταν ἡ Μακεδονία γίνεται ρωμαϊκή ἐπαρχία, ή Θεσσαλία προσαρτήθηκε στήν συγκλητική ἐπαρχία τῆς Ἀχαΐας. Ὑπήχθη ὅμως καὶ πάλι στήν Μακεδονία: τρεῖς περίοδοι ἔχουν προταθεῖ γιά τό γεγονός αὐτό. (α) Ἐπί Νέρωνος, λόγω τῆς ἀνακήρυξης τῆς ἑλευθερίας τῆς Ἀχαΐας κατά τά "Ισθμια τοῦ 67 μ.Χ. Ἄλλα οἱ Θεσσαλοί δέν ἦταν δυνατόν νά ἔξαιρεθοῦν τῆς ἑλευθερίας τότε. (β) Ἐπί Τραϊανοῦ, ὅποτε ἔγινε νέα ἀναδιοργάνωσις. Ἡ provincia Epirus ίδρυεται μεταξύ 103-104 μ.Χ. Τότε θά προσαρτήθει καὶ ἡ Θεσσαλία στή Μακεδονία, ὅπως προκύπτει καὶ ἀπό ἐπιγραφή τῆς Ὁλοσσώνος (ὸ λόγος τῆς προσαρτήσεως αὐτῆς πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ στήν ἀνάγκη ἐνισχύσεως τῆς Μακεδονίας λόγω τῶν δακικῶν πολέμων). Ἡ ἀπόψη αὐτή εἶναι ἡ πιθανότερη. (γ) Ἐπί Ἀντωνίνου Εύσεβοῦς, γιατί σέ ἐπιγραφή τῆς Νουμιδίας, ὅπου ἀναγράφεται ὁ cursus honorum τοῦ Ractumennius Clemens ἀναφέρεται item Thessalia. Κατά τόν Powerson ὅμως λόγω τοῦ item ἡ Θεσσαλία ἀνῆκε ἥδη στήν Μακεδονία. Τοῦτο συνάγεται ἐξ ἄλλου καὶ ἀπό τήν «Γεωγραφικήν Ὑφῆγησιν» τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου. Ἐπί Ἀλεξάνδρου Σεβήρου ἡ Θεσσαλία γίνεται αὐτοτελής ἐπαρχία ὑπό αὐτοκρατορικό ἐπίτροπο (procurator) ὃπως ὁ ἀναφερόμενος σ' ἐπιγραφή τῆς Κορίνθου ἀπελεύθερος Θεοπρέπης (226 μ.Χ.) Στήν ἀναδιοργάνωση τοῦ Διοκλητιανοῦ ἡ Θεσσαλία ὑπάγεται στήν Διοίκηση τῶν Μοισιῶν ὑπό τήν ἔξουσία ἐνός praeses, μαζί μέ τήν Μαγνησία καὶ τά νησιά Σκόπελο, Πεπάρηθο (ἴσως καὶ Σκύρο).

Ο 'Ι. Ιωάννου μίλησε γιά τίς «Σπηλαιολογικές ἔρευνες στή Θεσσαλία»: Τά σπήλαια χωρίζονται σέ 26 κατηγορίες, σέ ὄσες καὶ τά καρστικά φαινόμενα. Πολλά ἀπό αὐτά πού βρίσκονται στό Πήλιο ἀποδίδονται στόν Κένταυρο Χείρωνα. Ἀνασκαφές ὅμως ἔχουν γίνει μόνο σέ λίγα. Μετά τήν ὁμιλία τοῦ κ. Ιωάννου τό λόγο πῆρε δ. Γ. Χουρμουζιάδης, ὁ ὅποιος πληροφόρησε ύπευθυνα τούς συνέδρους ὅτι στά τρία σπήλαια πού ἀνασκάφτηκαν, μεταξύ Μελισσάτικων καὶ Γλαφυρῶν, δέν βρέθηκαν ἀρχαιολογικά εύρήματα παρά μόνο ἔνα μεσοελλαδικό ἀγγεῖο. "Οσον ἀφορᾶ στά «θραχογραφήματα, λαξεύματα καὶ ζωγραφικές» ἀνέφερε ὅτι ἔξετάσθηκαν ἀπό τόν εἰδικότερο ίσως σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο Henri Leroi - Gourhan, ὁ ὅποιος διετύπωσε τήν τεκμηριωμένη ἐπιστημονική ἀμφιβολία γιά τήν ἀρχαιότητά τους. Δεδομένου ὅτι μερικά ἀπό τά εύρήματα ἔχουν εἰσέλ-

θει στήν διεθνή βιβλιογραφία θά ἦταν ἴσως χρήσιμο νά μή ἀργήσει περισσότερο ἡ δημοσίευση τῶν ἀπόψεων τῶν Γάλλων καὶ Γερμανῶν εἰδικῶν πού τά ἔξετασαν.

Τό 2ο Διεθνές Συνέδριο Θεσσαλικῶν Σπουδῶν ἔκλεισε μ' ἔνα σύντομο ἀπολογισμό τῶν ἔργασιῶν πού ἔκανε δικαίωτης Ἱωάννης Χασιώτης.

Πάντος Α. Πάντος
"Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων

Δεύτερο Συμπόσιο Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης

Ἡ Χριστιανική Ἀρχαιολογική Ἐταιρεία (ΧΑΕ) ὀργάνωσε φέτος τό δεύτερο ἑτήσιο συμπόσιο Χριστιανικῆς τέχνης καὶ ἀρχαιολογίας, ἀπό τίς 9 ὡς τίς 11 Ἀπριλίου, μέ σκοπό τήν ἀλληλοενημέρωση τῶν ἐπιστημόνων πού ἀσχολούνται μέ τά θέματα αὐτά. "Ἔγιναν περίπου πενήντα ἀνακοινώσεις πού, κάλυψαν τούς τομεῖς ἀρχιτεκτονικῆς, ζωγραφικῆς (μνημειακή, εἰκόνων, χειρογράφων), μικροτεχνίας-γλυπτικῆς καὶ μεθοδολογίας. Μερικές ἀνακοινώσεις ἀφορούσαν ἐνότητα στό χώρο ὅπως οἱ ἐπτά γιά τά μνημεῖα τῆς Θεσσαλίας καὶ τά νέα στοιχεῖα πού προέκυψαν ἀπό τήν πρόσφατες μετασεισμικές ἀναστηλωτικές ἔργασίες καὶ αὐτές πού ἀφορούσαν τό "Αγίον Όρος". Εἶχε προβλεφθεῖ καὶ μιά ἐνότητα στό χρόνο, μέ θέμα «Κύρια καλλιτεχνικά ρεύματα στή ζωγραφική τοῦ 13ου αἰώνος στήν Ελλάδα», ἡ ὅποια ὅμως, γιά τεχνικούς λόγους, δέν πραγματοποιήθηκε. "Οσο γιά τήν δυνατότητα μᾶς μεθοδολογικῆς ἐνότητας, οἱ δύο ἀνακοινώσεις πού ἔγιναν, μία σέ τεχνολογία καὶ μιά σέ θεωρητική μεθοδολογία δείχνουν πιό ἐντονα τήν ἀνάγκη τῆς σύγχρονης ἀρχαιολογίας νά κατευθυνθεῖ πρός τόν θεωρητικό προβληματισμό, γεγονός πού ἐπιβάλλει τή συνεργασία της μέ τίς ἄλλες διακλαδικές ἔρευνες, τόσο θετικές ὅσο καὶ θεωρητικές.

Στό κλείσιμο τοῦ συμποσίου ἔγινε ψήφισμα πού ἀφοροῦσε τή σημερινή κατάσταση διατήρησης τοῦ "Αγίου Όρους". Μετά τήν ἀπόφαση τής προηγούμενης Βουλῆς νά δημιουργήσει νέο φορέα μέ τήν ἐπωνυμία «Κέντρο Διαφυλάξεως τῆς Ἀγιορείτικης Κληρονομίας» (ΚΔΑΚ) τό μεγάλο καὶ σημαντικότατο αὐτό μνημειακό σύνολο ἀφαιρεῖται ἀπό τήν δικαιοδοσία τοῦ "Υπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Επιστημῶν, τοῦ μόνου ἀρμόδιου φορέα γιά τά πολιτιστικά θέματα, δημιουργόντας ἔτσι ἔνα ἐπι-

κίνδυνο προηγούμενο. Σ' αὐτή τήν ἀπόφαση ἔχουν ἀντιτεθεῖ ὅλοι οἱ σύλλογοι, οἱ σχετικοί μέ τό παραπάνω θέμα (Σύλλογος Ἀρχαιολόγων, Τεχνικό Ἐπιμελητήριο, Σύλλογος Ἀρχιτεκτόνων Θεσσαλίης, Σύλλογος Ἀρχιτεκτόνων ΥΠΠΕ). Στήν ἀντίθεση αὐτή προστίθεται καὶ τό ψήφισμα τοῦ Συμποσίου τῆς Χ.Α.Σ.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1884

— ΨΗΦΙΣΜΑ —
τῶν συνέδρων τοῦ Δευτέρου Συμποσίου Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας πού όργανώθηκε στήν Αθήνα ἀπό τήν 9η ὡς τήν 11η Απριλίου 1982

Οι σύνεδροι τοῦ Β' Συμποσίου Βυζαντινῆς Τέχνης καὶ Ἀρχαιολογίας, ἀφοῦ πληροφορήθηκαν γιά τή σημερινή κατάσταση στό "Αγίον Όρος" πρός τή διατήρηση τοῦ ἔκει μνημειακού πλούτου, ἐκφράζουν τίς ἀνησυχίες τους καὶ τήν εύχη:

α) Τό Κέντρο Διασώσεως Ἀγιορειτικῆς Κληρονομίας (ΚΔΑΚ), μέ τήν μορφή πού ἔχει ίδρυθεῖ, νά περιέλθει στής ἀρμόδιοτητες τοῦ Υπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Επιστημῶν, τοῦ μόνο ἀρμόδιου φορέα νά ἀναλάβει τήν εύθυνη προστασίας τῆς Αγιορειτικῆς κληρονομίας.

β) Η Ἐφορεία Αγίου Όρους νά ἐπανδρωθεῖ μέ τό ἀπαιτούμενο ἐπιστημονικό καὶ τεχνικό προσωπικό ὥστε νά μπορέσει νά ἀνταποκριθεῖ ἀποτελεσματικά στόν προγραμματισμό, τήν μελέτη, τήν ἐπιθέψη, καθώς καὶ τήν εύθυνη τής ἔκτελέσεως τῶν ἔξειδικευμένων ἔργασιῶν στά μνημεῖα τοῦ Αγίου Όρους, πού ἀπαιτούν εἰδική ἐμπειρία.

γ) Εἶναι ἀπαραίτητο νά ἔξασφαλισθεῖ ἡ λειτουργία τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Νόμου γιά τήν ἀποτελεσματική προστασία τοῦ συνόλου τοῦ μνημειακού καὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τοῦ Αγίου Όρους καὶ τέλος

δ) Νά συνεργασθεῖ τό Κέντρο Διασώσεως Ἀγιορειτικῆς Κληρονομίας μέ δόλους τούς ιδιωτικούς ἡ ἄλλους φορεῖς οἱ ὅποιοι γιά λόγους ἔξειδικευσης ἡ προηγουμένης ἐπιστημονικῆς ἔργασίας εἶναι σέ θέση νά συμβάλουν θετικά στό ἔργο του.

Αθήνα, 11 Απριλίου 1982

Ἀντρέας Ιωαννίδης

Διεθνές συνέδριο γιά τόν Παρθενώνα

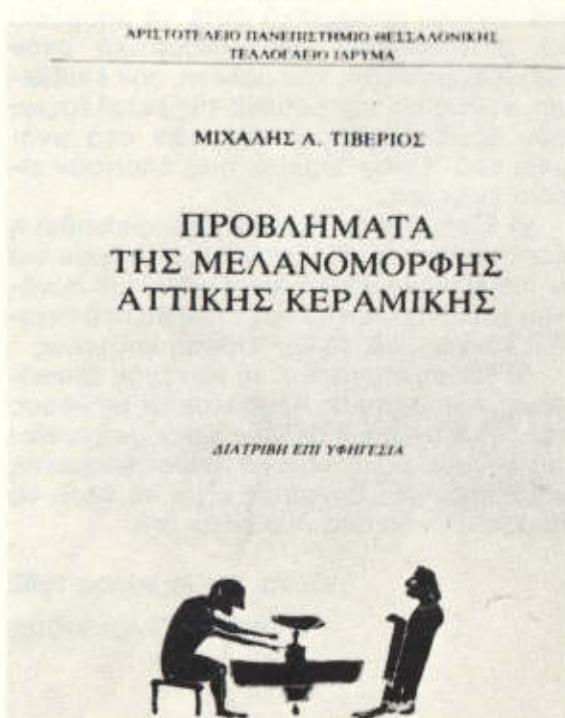
Βασιλεία 4-8 Απριλίου 1982

Στή Βασιλεία τής Ελβετίας ἔγινε ἔνα διεθνές συνέδριο, στό ὅποιο συμμετεῖχαν περί τούς 200 ἀρχαιολόγους ἀπ' ὅλα τά μέρη τοῦ κόσμου. Ἀφοῦ ἀναπτύχθηκε ἡ πολιτική καὶ πολιτιστική σημασία τοῦ Παρθενώνα ἔξετάστηκαν προβλήματα γλυπτικῆς, ἀρχιτεκτονικῆς καὶ συντήρησης τοῦ μνημείου.

αρχαιολογικά

ΒΙΒΛΙΑ

Προβλήματα της μελανόμορφης αττικής κεραμικής
Μιχάλης Α. Τίβεριος
Τελλόγλειο "Ιδρυμα - Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσ/νίκης, Θεσ/νίκη 1981

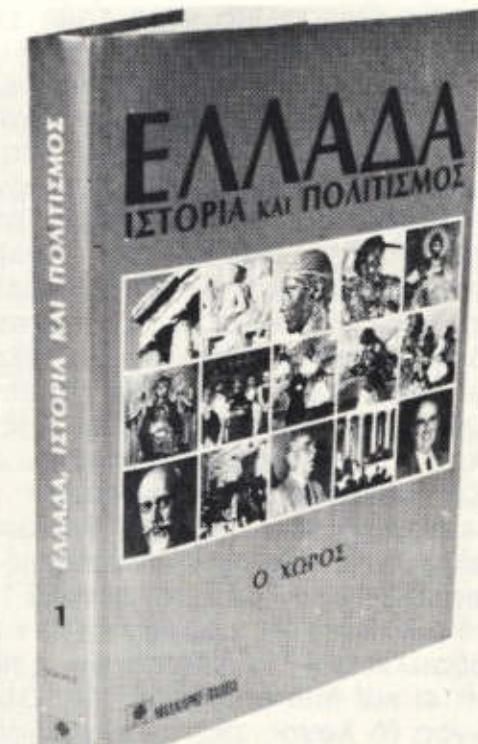
Έξαιρετικά ένδιαφέρουσα, αριστα τεκμηριωμένη και γραμμένη σε άπλη γλώσσα, ή μελέτη αύτή ένδιαφέρει τούς ειδικούς για τή σωστή της μέθοδο και τά σημαντικά της συμπεράσματα καθώς και τούς μή ειδικούς πού μαθαίνουν τόσο γιά τήν τεχνική όσο και γιά τήν τυπολογία τῶν ἀττι-

κῶν κεραμικῶν. «οἱ γνώσεις μας γιά τήν ἀττική, και γενικότερα τήν ἐλληνική κεραμική, ἔχουν αὔξηθει σημαντικά, μέ αποκορύφωμα τήν κατάκτηση νά μπορούμε νά ἀποδίδουμε τά διάφορα, ἀνυπόγραφα ώς ἐπί τό πλείστον, ἀγγεία σέ συγκεκριμένους ἀγγειογράφους... Σήμερα εἴμαστε σέ θέση νά ξέρουμε ἀπό ποῦ προέρχονται οἱ περισσότερες ὅμαδες ἀγγείων, ἂν και γιά ὄρισμένες ἀπό αὐτές τό πρόβλημα ἔξακολουθεῖ νά ύπαρχει...»

Παράλληλα ἔγιναν συστηματικές ἔρευνες γιά τό ἐμπόριο τῶν ἀγγείων, ἐνώ πρόσφατα λύθηκαν τά περισσότερα ἀπό τά τεχνικά προβλήματα τῆς κατασκευῆς τους. Ἀλλά ἡ ἔρευνα τῆς ἀττικῆς ἀγγειογραφίας δέν σταματά ἐδῶ». Ή μελέτη αύτή ἀναφέρεται στά προβλήματα τῆς ἀττικῆς μελανόμορφης κεραμικῆς. «Στό πρώτο μέρος (Α'), μέ αφετηρία τόν κρατήρα τοῦ Πολυγύρου σχολιάζονται διεξοδικά τά ζητήματα τῆς διακόσμησης τοῦ ἀγγείου. Τό ἔργο τοῦ ἀγγειογράφου ἔξετάζεται σέ σχέση μέ τό ἔργο ὁρισμένων ἄλλων σύγχρονων ἀγγειογράφων και προσδιορίζονται τά χαρακτηριστικά τοῦ ἔργαστηρίου στό όποιο ἀνήκουν. Ή ἔρευνα ἐπεκτείνεται και στή σχέση τοῦ ἀττικού αὐτοῦ ἔργαστηρίου μέ ὁρισμένα ἐρετριακά ἀγγεία...»

Στό δεύτερο μέρος (Β') παρουσιάζονται γενικότερα προβλήματα τοῦ ἀττικοῦ Κεραμεικοῦ τοῦ δου αι. γιά τά όποια ἀφορμή μόνον ύπηρξε ὁ κρατήρας τοῦ Πολυγύρου. Ή δεύτερη ἐνότητα ἀναφέρεται στά πραδείγματα, στά ύποδείγματα δηλαδή πού χρησιμοποιούσαν οι ἀγγειογράφοι στά κεραμικά ἔργαστηρια. Τό συμπέρασμα ὅτι οι ἀττικοί ἀγγειογράφοι χρησιμοποιούσαν σέ εύρεια κλίμακα παραδείγματα ύποστηρίζεται ἀπό μιά σειρά μνημείων πού συγκεντρώνονται και ἀναλύονται διεξοδικά. Όρισμένες παρατηρήσεις και διαπιστώσεις αύτής τῆς ἔρευνας βοηθούν στήν καλύτερη κατανόηση ὅχι μόνον τοῦ τρόπου ἔργασίας τῶν κεραμικῶν ἔργαστηρίων ἀλλά και τοῦ ἴδιου τοῦ ἔργου τῶν ἀγγειογράφων.

Τό τρίτο κεφάλαιο τοῦ δευτέρου μέρους (Β') ἀναφέρεται στό ἐμπόριο τῶν ἀττικῶν ἀγγείων. Παράλληλα γίνονται ἀναφορές στό συναγωνισμό τῶν ἀττικῶν μέ τά κορινθιακά ἀγγεία και τόνιζεται η σημασία τοῦ ἐμπορίου τῶν ἀγγείων γιά τήν οἰκονομία τῆς Ἀθήνας».

Έλλαδα ιστορία καί πολιτισμός
Έκδόσεις Μάλιαρης παιδεία, Θεσ/νίκη 1982

Στή Θεσσαλονίκη, στίς 10 Μαρτίου 1982, ἔγινε ή παρουσίαση τοῦ νέου ἐννεάτομου ιστορικοῦ ἔργου «ΕΛΛΑΔΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ», τοῦ έκδοτικοῦ όργανοισμοῦ ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ, στούς ἀντιπροσώπους τοῦ Τύπου και τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης.

Τό ἔργο, ἀποτέλεσμα συλλογικῆς συγγραφικῆς προσπάθειας 100 καθηγητῶν πανεπιστημίου και ἄλλων ειδικῶν ἐπιστημόνων, παρουσιάζει τήν ἐλληνική ιστορία και τόν πνευματικό και ύλικό πολιτισμό μας καλύπτοντας χρονικά τήν περίοδο ἀπό τήν ἀρχαιότητα ώς τίς μέρες μας (τέλος τοῦ 1981).

Αποτελεῖται ἀπό 3.200 σελίδες μέ πλούσια ἔγχρωμη εἰκονογράφηση και ἀναφέρεται σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς και πολιτιστικῆς ζωῆς πού διαμόρφωσαν και διαμορφώνουν τήν ιστορία τοῦ τόπου μας.

Τό ἔργο παρουσιάσαν ή καθηγήτρια τής λαογραφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης κ. Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος και ὁ καθηγητής τῆς ιστορίας τῆς Σχολῆς Ανωτάτων Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παρισιοῦ και τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Νίκος Σβορώνος.

Ανάμεσα στά ἄλλα, ἐπισημάνθηκαν ἡ πρωτοτυπία τοῦ ἔργου, ή σύγχρονη ἀντίληψη πού ἐπικράτησε στήν ἐπιλογή, τή διάταξη και τή συγγραφή τῶν κειμένων, ή ἔμφαση πού δίνεται στή νεότερη ιστορία και στήν ἔρευνα τῶν σύγχρονων προβλημάτων τοῦ τόπου μας και γενικά ή πληρότητα τῆς έκδοτικής αύτής προσφορᾶς.

αρχαιολογικά

Στήν παρουσίαση παραβρέθηκαν και πολλοί από τούς έπιστημονικούς συνεργάτες τού έργου, οι οποίοι έδωσαν διευκρινιστικές άπαντήσεις στή συζήτηση πού άκολούθησε.

Αλεξανδρινοί νόμοι. Πολιτική αύτονομία και νομική αύτοτέλεια τής Πτολεμαϊκής Αλεξανδρείας.

I.P. Βελισσαροπούλου

Νομικές Έκδόσεις: Άντ. Ν. Σάκκουλα, 1981, 186σ.

Οι «άλεξανδρινοί νόμοι» άποτελούν τή λιγότερο γνωστή και πιό βραχύβια από τίς τέσσερις πτυχές - βασιλικό δίκαιο, δίκαιο τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς Αίγυπτιας «χώρας» και νόμοι τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Αίγυπτου - πού συνθέτουν τό δίκαιο πού ίσχυσε στήν Αἴγυπτο τῶν Πτολεμαίων. "Αν σήμερα γνωρίζουμε τή διάρθρωση και τό περιεχόμενο τού δικαίου αύτοῦ, τό χρωστᾶμε στούς παπύρους πού, από τά τέλη τού προηγούμενου αιώνα, δέν έπαψαν νά φέρνουν στό φῶς πληροφορίες γιά τούς νόμους και τά έθιμα πού έφαρμοζαν οι "Ελληνες τῆς Αίγυπτου, από τήν κατάκτηση τῆς χώρας από τούς Μακεδόνες (332 π.Χ.) μέχρι τήν ύποταγή τῆς στούς "Αραβες (641 μ.Χ.). Ή Αλεξανδρεία, ή «πόλις κατ' έξοχήν», και οι πάπυροί τῆς άσκησαν πάντοτε μιάν άναμφισθήτητη έλξη στούς έρευνητές τῆς άρχαιότητας. "Ομως, τονίζει ή I.P.B., συγκριτικά μέ τίς πληροφορίες πού έχουν διασωθεῖ γιά τίς ἄλλες πτυχές τού πτολεμαϊκού δικαίου, οι γνώσεις μας γιά τούς νόμους τῆς Αλεξανδρείας μπορεῖ νά φανούν πενιχρές και οι πάπυροι όλιγάριθμοι και οι οχι άρκετά σαφεῖς. Άντι ομως νά άποδιώχνουν, ή σπανιότητα και ή έλλειψη εύγλωττίας τῶν άλεξανδρινῶν πηγῶν κεντρίζουν τό ένδιαφέρον τού ιστορικοῦ νά άνακαλύψει, μέσα από τά κείμενα αύτά, τό δίκαιο μιάς δημοκρατικής πόλης ή οποία ταυτίζεται μέ τήν πρωτεύουσα ένός βασιλείου.

Η εύρεση τού δικαίου στό άνωτατο βυζαντινό δικαστήριο

Dieter Simon

Έκδοση Άντ. Ν. Σάκκουλα, Άθήνα 1982, 39σ.

Μεταφρασμένη από τόν έπιμελητή τῆς Νομικής Σχολής τού Πανεπιστημίου Άθηνών και παλιό συνεργάτη τού καθηγητή D. Simon, Γιάννη Κονιδάρη, ή μονογραφία αύτή στρέφεται γύρω από τίς άρχες πού διέπουν τήν άπονομή τῆς κοσμικής δικαιοσύνης

στό Βυζάντιο τού 11ου αιώνα. Κύρια πηγή γιά τή γνώση τού δικαίου και τῆς νομολογίας τού ένδεκατου αιώνα συνιστά ή Πείρα, μία συλλογή άποσπασμάτων από δικαστικές άποφάσεις και γνωμοδοτήσεις πού συντάχτηκε στήν Κωνσταντινούπολη μεταξύ 1040 και 1050. Συγγραφέας τῆς Πείρας ήταν ο Εύσταθιος Ρωμαίος, δικαστής τού Ιπποδρόμου, τού δικαστηρίου δηλ. πού στεγαζόταν στό σκεπαστό Ιππόδρομο. Τό οίκοδόμημα αύτό βρισκόταν άπεναντί από τόν άνοιχτό Ιππόδρομο στά δυτικά τού Παλατιού. Τό σώμα τῶν δικαστῶν άπαρτιζόταν από δώδεκα μόνιμους δικαστές. Ο συγγραφέας τονίζει τόν ταξικό χαρακτήρα τού άνωτατου δικαστηρίου. Χωρίς νά ύπαρχει νομικός φραγμός γιά τήν πρόσθαση στό δικαστηρίο τού Ιπποδρόμου τῶν άσθενέστερων οικονομικά τάξεων τῆς αύτοκρατορίας, οι πένητες παρουσιάζονται, κατά κανόνα, μόνο ώς κατηγορούμενοι.

LA MOSAIQUE COSMOLOGIQUE DE MERIDA

La Mosaique cosmologique de Mérida (Τό κοσμολογικό ψηφιδωτό τῆς Μέριντα)

Marie-Henriette Quet

Centre Pierre Paris, Paris 1981

Πρόκειται γιά τή δημοσίευση τῆς έρευνας πάνω σ' ένα ψηφιδωτό δάπεδο πού βρέθηκε στίς 25 Οκτωβρίου τού 1966 στήν Ισπανία, στήν τοποθεσία Μέριντα. Χρονολογείται περίπου στό δεύτερο μισό τού 2ου αι. μ.Χ. και άναπαριστά συμβολικά τόν Κόσμο.

Η προσέγγιση τῆς συγγραφέως διαφέρει ριζικά από αύτές πού έχουμε συνηθίσει. Προκειμένου νά προχωρήσει στήν «άνάγνωση τού ψηφιδωτού» — και λέμε άνάγνωση γιατί κάθε έργο τέχνης είναι φορέας ένός μηνύματος πού πρέπει νά άποκρυπτογραφηθεῖ — παραβλέπει τίς τρέ-

χουσες κριτικές τέχνης και άρχαιολογικές παρατηρήσεις πού βασίζονται στή μορφολογική είκονογραφική άνάλυση, και προσπαθεῖ νά τό συσχετίσει μέ τή σύγχρονή του ιδεολογική ύπερδομή τῆς κοινωνίας πού τό παρήγαγε. Καταλήγει λοιπόν ή συγγραφέας ότι η παραπάνω «άνάγνωση» μπορεῖ νά έπιχειρηθεῖ σέ τρία έπιπεδα: a. Κοσμολογικό, b. φιλοσοφικό — θρησκευτικό και γ. ρητορικό — ιδεολογικό. Σύμφωνα μέ τό πρώτο, τό ψηφιδωτό άναπαριστά τήν κοσμική τάξη πραγμάτων, τήν είκόνα τού κόσμου στό δεύτερο έπιπεδο βλέπουμε τήν «προτερεωτική» ίκανότητα τού έργου όπως χαρακτηριστικά λέει η συγγραφέας, τό όποιο μέσα από τό ύλικό στοιχείο ώθει τόν άνθρωπο νά μυηθεῖ στά άυλα μυστήρια τού κόσμου, νά πλησιάσει δηλ. τό θεό πού δημιούργησε τόν κόσμο. Τέλος, στό τρίτο έπιπεδο διαπιστώνονται ότι, για τήν ιδεολογία τῆς έποχής, Ρωμαϊκή αύτοκρατορία και κόσμος ταυτίζονται. Έξ αλλου, αύτός ο παραλληλισμός έργου και ιδεολογίας μιᾶς έποχής — μέ τήν εύρεια της έννοια πού περιλαμβάνει και τά τρία παραπάνω έπιπεδα — βοηθάει ούσιαστικά στή χρονολόγηση τού ψηφιδωτού.

Έχουμε λοιπόν στά χέρια μας, μ' αύτό τό βιβλίο, μιά θαυμάσια έρευνα πάνω στό ιδεολογικό περιεχόμενο ένός έργου τέχνης και, στοιχείο πολύ σημαντικό γιά τήν ιστορία τῆς τέχνης, τή δυνατότητα χρονολόγησης ένός έργου μέσα από τήν ιδεολογική ύπερδομή τῆς κοινωνίας τῆς οποίας είναι προϊόν.

Ο άρχιτεκτων Χριστιανός Χάνσεν στήν Τεργέστη

(Τό κτηριακό συγκρότημα τού ναυστάθμου τῶν αύστριακῶν Λλόυντ).

Nik. Θ. Χολέβα

Άθηνα 1982.

«Γνωστός στήν Έλλαδα κυρίως γιά τήν άρχιτεκτονική του δράση στήν Άθηνα τόν καιρό τού "Οθωνα, ο Χρ. Χάνσεν «Εύρωπαίος» άρχιτεκτονας... θεωρείται συχνά σάν «δογματικός κλασικιστής, και αύτό δέν θάταν λανθασμένη αποψη μιά και ή προσαρμοστικότητα στό χώρο τῆς ρυθμολογικής έπιλογής πού έφαρμόζει κάθε φορά... δείχνουν μιά προσπάθεια του νά είναι συνεπής άπ' τή μιά μέ τά διδάγματα τῶν νεοκλασικού - ρομαντισμού και από τήν άλλη μέ τή δυνατότητα ένταξης τῆς άρχιτεκτονικής του στό συγκεκριμένο χώρο...» Ή μελέτη τού N. Χολέβα γιά τό ναύσταθμο τῶν Λλόυντ άποτελεί μιά σημαντική συνεισφορά στή γνώση τῆς άρχιτεκτονικής τόσο τού Χάνσεν όσο και τῆς έποχής του.»

αρχαιολογικά

Τό άκροκέραμο καί ἄλλα κεραμουργήματα

Νίκος Γρηγοράκης
Έκδ. «Συλλέγω», Αθήνα 1981

Πρόκειται γιά μιά έργασία εύσυνείδητη καί χρήσιμη γιά όποιον θέλει νά γνωρίσει τή λεπτομέρεια τοῦ νεοκλασικοῦ ρυθμοῦ. Μία σύντομη ιστορική εἰσαγωγή τοποθετεῖ σωστά τά κεραμουργήματα τοῦ 19ου αιώνα στό κλίμα μέσα στό όποιο δημιουργήθηκαν στήν Έλλάδα. Στή συνέχεια ἀναλύονται θέματα καί φόρμες καί δίνονται προσεγμένες φωτογραφίες πού είκονογραφοῦν τό κείμενο. Ή ἀγάπη τοῦ συγγραφέα γιά τό θέμα του βοηθᾶ τόν ἀναγνώστη νά ξεχωρίζει γύρω του τή λεπτομέρεια.

ΕΚΔΟΣΗ ΔΗΜΟΥ ΣΗΤΕΙΑΣ

ΝΙΚΟΥ Π. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Αρχαιολόγου

ΣΗΤΕΙΑ

Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥ ΜΥΣΩΝΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΡΝΑΡΟΥ

Διηγήσεις για τήν Ιστορία, Δημοκρατία, Πολιτισμό της

ΣΗΤΕΙΑ 1980

Σητεία. Όδηγός γιά τήν ίστορία, άρχαιολογία, πολιτισμό της

Νίκος Π. Παπαδάκης
Έκδ. Δήμου Σητείας, Σητεία 1980

Ο πολύ χρήσιμος, καλά τεκμηριωμένος καί καλαίσθητος δόδηγός τής Έπαρχίας Σητείας πρόκειται, σύντομα νά κυκλοφορήσει καί στά άγγλικά. Τήν ἔκδοση αύτή ἀνέλαθε ὁ Δήμος Σητείας διαθέτοντας περίπου 1,5 ἑκ. δρχ. Είναι ἔνα παράδειγμα πρός μίμηση γιά πολλούς Δήμους τῆς χώρας πού θά μποροῦσαν, ἀποτεινόμενοι στόν κατάλληλο συγγραφέα — τόν δόδηγό Σητείας ἔγραψε ὁ Ν. Παπαδάκης, Άρχαιολόγος — νά προσφέρουν στόν τόπο τους μία ἀκόμη δυνατότητα προσέγγισής του ἀπό τούς ντόπιους, ὅσο καί ἀπό τούς ξένους.

La mère et l'outil, contribution à l'étude sémantique du tissage rural dans la Bulgarie actuelle (Η μάνα καί τό έργαλεῖο, συμβολή στή μελέτη τῆς σημαντικῆς τῆς ἀγροτικῆς ὑφανσης στή σύγχρονη Βουλγαρία)

Georges Drettas
SELAF, Paris 1980

Στίς 592 σελίδες — καί 236 φωτογραφίες καί σχέδια — ὁ G. Drettas προτείνει ὄρισμένες ἐρμηνείες καί παρουσιάζει «ἀντικειμενικά» τό ύλικό του. Ό συγγραφέας συνέλεξε τό ύλικό του ἐπιτόπου καί ἀσχολεῖται, μέσω τῆς γλωσσικῆς ἔκφρασης, μέ μία ἀπό τίς σημαντικότερες «οἰκοτεχνίες» τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου πού κινδυνεύει νά ξεφανιστεῖ. "Ἄξονας τῆς μελέτης αύτῆς είναι ἡ ἔθνογραφική ἀνάλυση τῆς διεργασίας τῆς κατασκευῆς ἀπό τό νῆμα ὡς τό τελικό προϊόν, συσχετίζοντας τήν πρακτική ἐνέργεια μέ τό λόγο (γλωσσάρι κλπ.) Γιά τό σκοπό αύτό, τονίζεται ἡ σημασία τῆς μεταφορᾶς στό λόγο τῆς ὄρολογίας κ.ἄ., ἐνέργεια πού καθίσταται δυνατή γιατί ἡ γυναικα βρίσκεται σέ ἐναν κόσμο πού τῆς δίνει μιά διπλή ύπόσταση: 'Ἐμφανίζεται, κατά κύριο λόγο, μέ μορφή ἀντιφατική α) τῆς μοναδικῆς «τεχνικῆς» ἔξουσίας — ἀπαραίτητη στήν κοινωνική ἀναπαραγωγή — καί β) σάν ὄν κατότερο, ἀπό τή φύση τῆς. Αύτή ἡ ὅψη πηγάζει ἀπό μιά πραγματική καταπίεση τῆς γυναικας τῆς ὑπαίθρου, παραγωγικῆς μέσα στήν ἴδια τήν οἰκογένεια.

Αιγαιοπελαγίτικοι πορτολάνοι.

Έκδ. Ναυτικοῦ Μουσείου Έλλαδος, 1981

Πρόκειται γιά μιά ἐπιμελημένη συλλογή ἀπό 28 χάρτες μέ λιμάνια τοῦ Αιγαίου ἀπό τόν 19ο αιώνα. Οι χάρτες αύτοί προορίζονταν γιά χρήση τῶν ναυτικῶν.

Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ: Έργα της Αρχαιοτήτων

Κρήτη

Κνωσός-Φαιστός-Μάλια-Άγ. Τριάδα-Ζάκρος καί τό Μουσείο τοῦ Ήρα-κλείου

I.A. Παπαποστόλου
Έκδ. Κλειώ, Αθήνα 1981

"Άλλος ἔνας δόδηγός γιά τούς κυριότερους ἀρχαιολογικούς χώρους τῆς Κρήτης καί τό Μουσείο τοῦ Ήρα-κλείου, γραμμένος ἀπό τόν "Εφορο Άρχαιοτήτων I. A. Παπαποστόλου, κυκλοφόρησε πρόσφατα. Καλαίσθητος, μέ ώραία ἔγχρωμη είκονογράφηση, βοηθᾶ τόν ἐπισκέπτη νά γνωρίσει τά σημαντικότερα μνημεῖα τῆς Κρήτης, χωρίς νά τόν κουράσει. Δυστυχώς κανένας χάρτης δέν περιλαμβάνεται στήν είκονογράφηση τοῦ δόδηγού αύτοῦ. Χρήσιμες καί καλοδιαλεγμένες είναι καί οι ἀναπαραστάσεις πού συνοδεύουν τίς φωτογραφίες τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Περικαλλές ἄγαλμα ἐξεποίησ' ούκ ἀδαής. Αἰσθήματα καί ιδέες τῶν ἀρχαϊκῶν Έλλήνων γιά τήν τέχνη
Χρήστος Καρούζος
Έρμης, Αθήνα 1982

"Ο Χ. Καρούζος μᾶς ἀφησε ἀνεκτίμητες μελέτες καί δοκιμές. Ό Έρμης ἐξέδωσε αύτό τό κείμενο, τό πρωτοδημοσιευμένο τό 1940, πού τίποτα δέν ἔχασε ἀπό τήν ἀξία του, γιατί στηρίζεται στή σωστή, πλατειά σκέψη τοῦ X.K., θέτοντας τό κέριο πρόβλημα τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μέ τό ἔργο τέχνης: «Λίγα ἡ ἀμφίβολα είναι τά τεκμήρια πού φτάνουν ἔως τούς πρώιμους ἀρχαϊκούς χρόνους, τό πρώτο τρίτο τοῦ ζου αἰώνα. Στά χρόνια ὅμως τοῦ ὥριμου ἀρχαϊσμοῦ, στό δεύτερο τρίτο τοῦ αἰώνα, θλέπο-

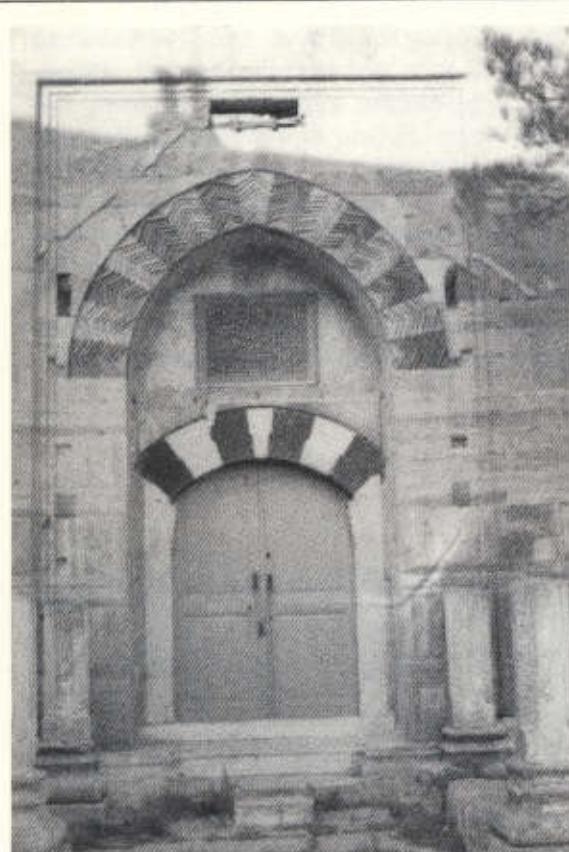
με κυρίαρχη τή «μυθική» ψυχικότητα καί πνευματικότητα, πού δέν άγνοει τόν ἄνθρωπο — κάθε ἄλλο —, δέν ξεχωρίζει ὅμως τό ἄτομο, καί ὅπου δέν ἄνθρωπος ἔχει τόσο τρυφερή καί οἰκεία σχέση μέ τούς θεούς, ὡστε αἰσθάνεται πολύ σίγουρος μέσα σ' αὐτή... Στούς ὕστερους ἀρχαϊκούς χρόνους, στά τελευταία σαράντα χρόνια πρίν ἀπό τά Μηδικά, ὁ ἄνθρωπος θγαίνει ὅλο καί πιό πολύ στό πρώτο ἐπίπεδο, τά καθαυτό δικά του αἰσθήματα προβάλλουν ὅλο καί πιό ζωηρά, ὡσπου στό τέλος παθαίνεται μέ τήν δόμορφιά, τή χλιδή, τή λεπτότητα τοῦ κόσμου πού πλάθει.... 'Ολόκληρον τόν γοητευτικό, ἀλλά καί παρδαλό καί (ἀπό τήν ἀποψη τῶν ὕστερων) ἑλαφρόν αὐτόν κόσμο τόν παραμερίζει τέλος ἡ σοθαρότητα τῶν αὔστηρῶν καί κλασσικῶν χρόνων, πού τόσο συλλογισμένοι ἔσκυψαν ἐπάνω στή μοῖρα τοῦ ἄνθρωπου».

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΕΣ

Τί είναι παράδοση;

‘Από ἀναγνώστη μας λάβαμε μία ἐπιστολή, πού ὅμως ἔχει τή θέση τῆς στή στήλη αὐτή παρά στής ἀλληλογραφίας, γιατί ἀφορά κακοποίηση μνημείου τῆς νεότερης Ἑλλάδας: «... Ἡ ιστορία ἐνός τόπου ποτέ δέν είναι ἔνα μονότονο πέρασμα τοῦ χρόνου, ἔτσι καί τής Ἑλλάδας ἔχει

τίς καλές καί τίς ὁδυνηρές τῆς περιόδους. ‘Ομως ΚΑΙ οι κακοί καιροί είναι μέρος τῆς ιστορίας μας, ΜΑΣ ΑΝΗΚΟΥΝ, γι' αὐτό πρέπει νά τούς γνωρίζουμε... Τό περιοδικό σας, πού ἀσχολεῖται δχι μόνο μέ τήν ἀρχαιολογία, ὅπως τήν ἐννοοῦσαν οι παλιοί, ἀλλά μέ μία ἀρχαιολογία μέ τήν πλατειά τῆς ἐννοια, μέ τήν ἀρχαιολογία τοῦ χτές, ἔχει ύποχρέωση νά δείξει σ' ὅλους ὅτι ἀκόμα καί τά κτίσματα τῆς τουρκοκρατίας είναι μέρος τῆς κληρονομιᾶς μας, ἀφοῦ ἡ περίοδος τῆς τουρκοκρατίας ἀποτελεῖ μέρος τῆς ιστορίας τοῦ τόπου μας. Τό ὅτι ύπηρξε αὐτή ἡ περίοδος δέν ἀποτελεῖ ντροπή γιά τόν Ἑλληνισμό, πόσο μᾶλλον ἀφοῦ παρά τά 400 καί, χρόνια σκλαβιᾶς κράτησε ἀνέπαφο τόν ἔθνικό του χαρακτήρα... Σέ μία πρόσφατη ἐπίσκεψή μου στή Βόρρεια Ἑλλάδα καί εἰδικότερα στό Διδυμότειχο, δοκίμασα τήν ὁδυνηρή ἔκπληξη τοῦ ἐκμοντερνισμοῦ μας: Στό Διδυμότειχο ύπάρχει τό μεγαλύτερο καί παλιότερο τζαμί τῶν Βαλκανίων, ἔνα κτίριο ἔξαιρετικής τέχνης τοῦ 14ου αἰώνα πού ἔχτισε ὁ Βαγιαζήτ. Είναι κατασκευασμένο ἀπό κιτρινωπή ἀσβεστόπετρα καλοδουλεμένη. Γύρω στά παράθυρα καί τίς πόρτες ἔχει διακοσμηθεῖ μέ κόκκινη πέτρα. Τό σχῆμα τοῦ τζαμιοῦ είναι λιττό, ἔνα ἀπλό ὄρθογώνιο. Οι διαστάσεις του καί γενικά ἡ ἀρμονία τοῦ ὅλου κτιρίου δείχνουν πώς τό ἐφτιαξε μεγάλος ἀρχιτέκτονας. Τό τζαμί δεσπόζει στήν κεντρική πλατεία τοῦ Διδυμότειχου καί τό περιστοιχίζουν νοικοκυρεμένα σπίτια,

μερικά ἀπό τά ὅποια είναι ίδιαίτερα ὅμορφα καί καλοχτισμένα σύμφωνα μέ τόν βορειοελλαδίτικο ρυθμό τοῦ 18ου-19ου αἰώνα. Ψηλά στό λόφο ξεχωρίζει τό βυζαντινό κάστρο μέ τό τείχος του. Μπροστά, λοιπόν, στό τζαμί, τό 1981 (Κυβέρνηση Ράλλη) πλακοστρώθηκε ὁ χώρος — ἐγκαίνια στίς 6 Σεπτεμβρίου παρουσία τοῦ 'Υπ. Παιδείας 'Αθ. Ταλιαδούρου καί τοῦ Δημάρχου (τότε καί νῦν) Γ. Σπυριδάκη). Τσιμεντόλιθοι, τσιμεντένιοι χρωματιστοί ἀρμοί, τσιμεντένια σκαλοπάτια, ὅλα ύπερυψωμένα, φτιάχνουν ἔνα χώρο ἐφιαλτικό. Δίπλα στό τζαμί μία ΚΑΦΕΤΕΡΙΑ «στολίζει» τήν πλατεία μέ τίς χρωματιστές πλαστικές της καρέκλες... Ἡ ἐν λόγω καφετερία ἀνήκει στό Δῆμο ὁ ὅποιος τή νοικιάζει.

Τό τζαμί φέρει μία ἐπιγραφή «Ἀναστήλωση Ἀρχ. Ἐφορείας Καβάλας». Ἡ ἀρχαιολογική ὑπηρεσία δέν ρωτήθηκε σχετικά μέ τή διευθέτηση τοῦ χώρου, μιᾶς καί τό μνημεῖο πού δεσπόζει στό χώρο αὐτό είναι διατηρητέο;

Τό γεγονός ὅτι τό Διδυμότειχο βρίσκεται μακριά ἀπό τήν Ἀθήνα, δέ σημαίνει ὅτι πρέπει νά καταστραφεῖ, καί τό ὅτι ἔχει ἔνα μνημεῖο τῆς τουρκοκρατίας, μοναδικό, δέν είναι λόγος γιά νά ἔξαφανιστεῖ στό ὄνομα, ἐνός ἀμφιβόλου ποιότητας «σύγχρονου» γούστου».

Εύχαριστω γιά τή φιλοξενία
‘Αντώνης Βασιλείου
‘Εμπορος, Πάτρα, 7-4-1982

Τό Φραγκοκάστελλο κινδυνεύει

Τό Φραγκοκάστελλο ἀπό τήν πλευρά τῆς θάλασσας, φαίνεται καί ἐδῶ ἡ αύθαίρετη οικοδόμηση δωματίων μέ τοιμεντόπλινθους, πάνω ἀπό τό καφενεῖο.

Τό Φραγκοκάστελλο είναι ένα φρούριο του 14ου αιώνα κτισμένο σέ μια παραθαλάσσια πεδιάδα στά άνατολικά Σφακιά μέσα σέ άρχαιολογικό χώρο, συνδυασμένο μέ μοναδικό φυσικό κάλλος καί πλήθος ιστορικές και λαϊκές μνήμες. Κοντά στό φρούριο είναι οι παλαιοχριστιανικές βασιλικές τοῦ Ἀγίου Νικήτα καί τοῦ Ἀστράτηγου καί τό χαρακτηριστικό γιά τήν άρχιτεκτονική του, μικρό μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Χαράλαμπου. Τό κύριο χαρακτηριστικό τοῦ τόπου είναι ή έκτεταμένη ἐπίπεδη ἐπιφάνεια στήν οποία κυριαρχοῦν οι δύκοι τῶν μνημείων καί μια ἔξαιρετική, μεγάλη παραλία. Μέχρι πρίν λίγα χρόνια ή περιοχή ήταν άκατοίκητη καί σχεδόν ἔρημη. Ἀπό τό 1972 καί μετά μια σειρά ἀπό ἀπρογραμμάτιστες ἐνέργειες τῆς Πολιτείας καί ή τάση τῶν κατοίκων νά «ἀξιοποιήσουν» τό χώρο τουριστικά, δημιουργοῦν μιά ἀπαράδεκτη κατάσταση, πού θά πρέπει κάποτε νά συγκρατηθεῖ πρίν είναι ἀργά. Ἐτσι, χωρίς κανείς νά πάρει ὑπόψη του τήν τριπλή κήρυξη τῆς περιοχῆς τοῦ Φραγκοκάστελλου (ιστορικό διατηρητέο μνημεῖο, ἀρχαιολογικός καί χώρος μοναδικοῦ φυσικοῦ κάλλους), γίνεται ὁ ἀναδασμός ἀπό τίς Ὑπηρεσίες τῆς Νομαρχίας Χανίων, καί δημιουργοῦνται προϋποθέσεις γιά ἀπρογραμμάτιστες δραστηριότητες τῶν κατοίκων ίδιαίτερα στόν εὔκολο καί προσοδοφόρο τομέα τῆς οἰκογενειακῆς «ξενοδοχειακῆς» ἐπιχείρησης. Μικρά «ξενοδοχεῖα» - τσιμεντόκουτα ξεφυτρώνουν (παρά τά μεγάλα πρόστιμα) χωρίς κανένα φραγμό, ὅπου ὑπάρχει ἀγροτική ίδιοκτησία. Ἡ Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία καθόρισε τό 1980 τά ὄρια τοῦ προστατευόμενου χώρου καί ζήτησε καί ἀπό τίς ἄλλες ὑπεύθυνες Ὑπηρεσίες τή σύνταξη ἐνός χωροταξικοῦ γιά τό σωστό προγραμματισμό τῶν δραστηριοτήτων· παρά τίς ἐπίμονες προσπάθειες τίποτα δέν ἔγινε κατορθωτό μέ ἀποτέλεσμα οι κάτοικοι νά παρανομοῦν,

‘Από τή δραστηριότητα τοῦ Ἰνστιτούτου Ὑποτροπικῶν καί Ἐλαίας Χανίων. Παράνομα θερμοκήπια γύρω ἀπό τή Μονή τοῦ ἀγίου Χαραλάμπου στό Φραγκοκάστελλο, ἔχουν ἔξαφανίσει τό μνημεῖο (μόλις διακρίνεται νά ἔχει στό βάθος τό καμπαναριό). Τό «φιλοπρόδο» αύτό ἴδρυμα ἔχει δράσει ἀνάλογα καί σέ ἄλλους ἀρχαιολογικούς χώρους (Νεοκούρου, Γόρτυνα). Ἡ φωτογραφία ἔχει παρθεῖ ἀπό τήν παλαιοχριστιανική βασιλική τοῦ ἀγίου Νικίτα.

ἐνώ ζητοῦν ἀπό τήν κάθε κυβέρνηση τόν περιορισμό τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου σέ ἀκτίνα 30-50 μέτρα ἀπό τό φρούριο, σά λύση γιά τά προβλήματά τους. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά τό «Ἰνστιτούτο Ὑποτροπικῶν καί Ἐλαίας (γνωστό καί γιά ἄλλες καταστροφικές του ἐπεμβάσεις σέ ἀρχαιολογικούς χώρους) δημιούργησε αύθαίρετα μιά φοβερή ἀλοίωση τοῦ τόπου στήνοντας τεράστια μεταλλικά θερμοκήπια σέ ἔκταση 40 στρέμματα μέσα στόν ἀρχαιολογικό χώρο καί σέ ἐπαφή μέ τό ιστορικό μοναστήρι τοῦ ἀγίου Χαράλαμπου, δίνοντας μέ τόν τρόπο αύτό ἔνα κακό πρότυπο καί γιά τή γεωργική ἀξιοποίηση. Πολλές φορές ζητήθηκε ἀπό τήν Ἐφορεία Βιζαντινῶν ἀρχαιοτήτων Κρήτης νά ὑπάρξει μιά κοινή πολιτική καί ἀπό τίς ἄλλες Ὑπηρεσίες στό θέμα τῆς σωστῆς ἀνάπτυξης τοῦ Φραγκοκάστελλου, ἀντί νά προχωρεῖ ἡ κάθε μιά ἀπρογραμμάτιστα σέ ἐνέργειες, πού τελικά είναι σέ βάρος τοῦ τόπου. Τίποτα δέν ἔγινε στόν τομέα αύτό, μέ ἀποτέλεσμα νά ἔντείνεται (πε-

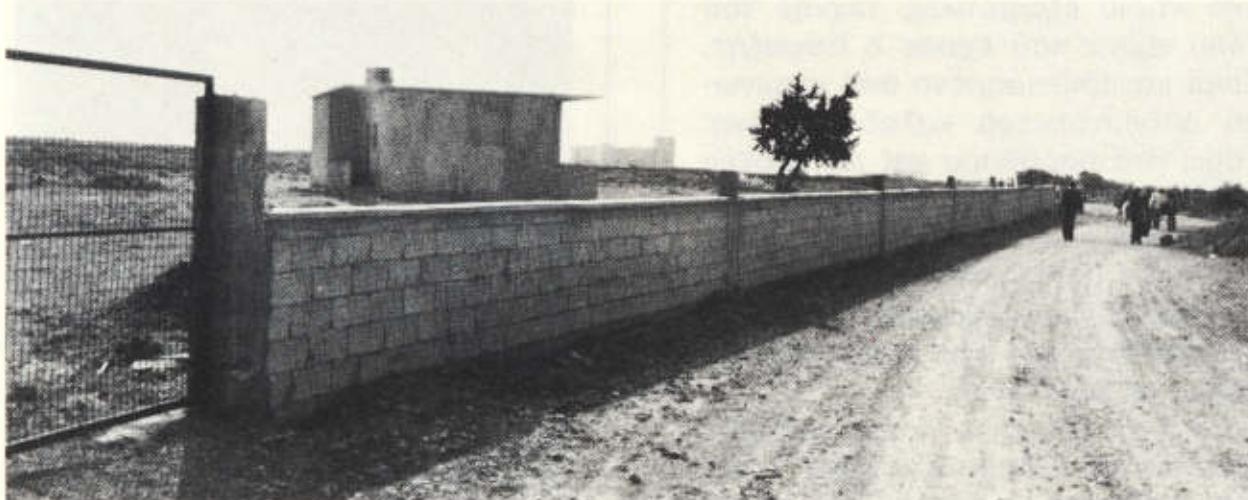
ρίεργα) ή ἔχθρότητα τῶν κατοίκων ἀπέναντι στήν Ἀρχαιολογική Ὑπηρεσία σάν ὑπεύθυνη γιά τή «νέκρωση» τῆς περιοχῆς καί νά δημιουργοῦνται πολλές φορές ἐπεισόδια (ἀπειλές, ξυλοδαρμοί) σέ βάρος τῶν ἀρχαιολόγων.

Δέν εἴμαστε ἀντίθετοι μέ τή σωστή ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς σέ κάθε τομέα (γεωργικό, τουριστικό, θερινή κατοικία, κλπ)· ή πεδιάδα ἐξάλλου είναι τόσο μεγάλη γιά νά χωρέσει κάθε εἶδους δραστηριότητα σέ ὄφελος τῶν κατοίκων. Αύτό ὅμως πού θά πρέπει νά γίνει συνείδηση τόσο στήν Πολιτεία, ὅσο κυρίως καί στούς κατοίκους, είναι ὅτι ή ἀξιοποίηση τῆς περιοχῆς θά πρέπει νά γίνει σωστά καί νά δοθεῖ ίδιαίτερα βάρος στήν προστασία τῆς φυσιογνωμίας τῆς.

Στό κάτω-κάτω ὁ ἀναδασμός ἔγινε γιά ἀγροτική καί ὅχι τουριστική ἐκμετάλλευση, ή οποία καί πάλι μπορεῖ νά προγραμματιστεῖ χωρίς νά είναι καταστροφική. Καί θά πρέπει νά ὑπάρξει ἀλλαγή στήν τωρινή νοοτροπία, πού ἄν συνεχιστεῖ θά βλάψει σέ σύντομο χρόνο καί τά ίδια τους τά συμφέροντα.

Μαζί μέ τά ἄλλα, ή νέα κυβέρνηση κληρονόμησε ἀπό τήν προκάτοχό της καί τό πρόβλημα τοῦ Φραγκοκάστελλου. Καί δέν είναι καθόλου ἀσήμαντο ἀλλά οὕτε καί ἀλυτο. Αύτό πού χρειάζεται νά γίνει είναι νά ύπαρξει ἀποφασιστική στάση ἀπό μέρους τῆς, μέ ἐνημέρωση τῶν κατοίκων καθώς καί πραγματικό ἐνδιαφέρον γιά τόν τόπο. Πολλές καταστροφές ἔγιναν στήν Κρήτη τά τελευταία δεκαπέντε χρόνια χάρη στήν ἀνεύθυνη καί καταστροφική πολιτική τῆς Δεξιᾶς. Τούλαχιστον ἄς σωθεῖ ὅτι ἔχει ἀπομείνει καί ἔχει ἀκόμη περιθώρια. Ἄλλα γιά τό θέμα θά ἐπανέθουμε μέ περισσότερα στοιχεία στό ἐπόμενο τεῦχος.

Δείγμα ἀπό τήν οἰκοδομική δραστηριότητα στήν περιοχή τοῦ Φραγκοκάστελλου. Τό φρούριο διακρίνεται στό βάθος «κάτω» ἀπό τή μαρκίζα τοῦ παρανόμου.

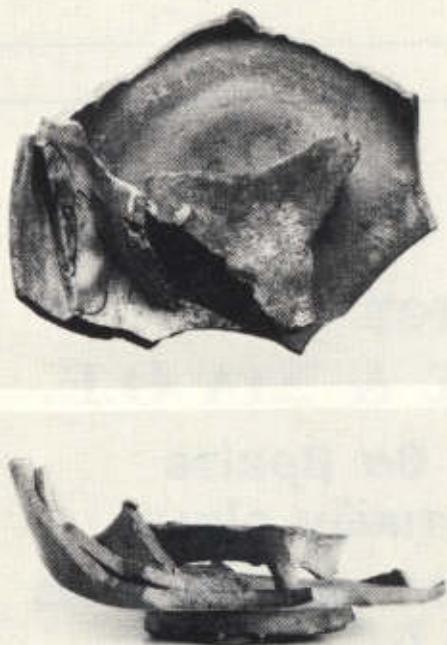
Τό κείμενο αύτό μᾶς στάλθηκε ἀπό ἔναν ἀναγνώστη πού θέλει νά μείνει ἀνώνυμος ἔως ὅτου δημοσιεύσουμε ἐκτεταμένο ρεπορτάζ γιά τήν περιοχή.

αρχαιολογίκα

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Λάρισα 8-4-82
Πρός τό περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

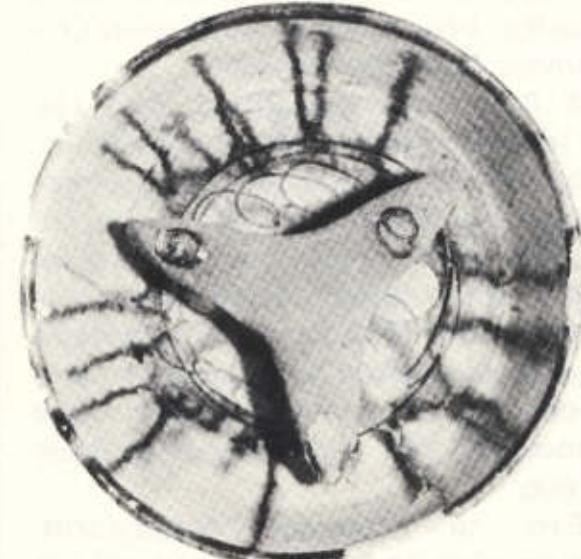
Τήν άπαντηση στό ζήτημα πού προκάλεσε ό φίλος δικηγόρος κ. Μανώλης Καραμανώλης σχετικά μέ τή χρήση τών κεραμικών τριποδίσκων μᾶς τή δίνει άρχαιολογικό εύρημα στά άπορρήματα έκσκαφων του Τυρνάβου. Πρόκειται, όπως φαίνεται από τή φωτογραφία, γιά μονόχρωμο σκύφο μέ τόν τριποδίσκο στό έσωτερικό του, πάνω στόν όποιο είχε στη-

ριχτεῖ παρόμοιο σέ σχήμα, μικροτέρων διαστάσεων, άγγειο, έγχάρακτης διακόσμησης. Ή κυκλική βάση τοῦ μονόχρωμου σκύφου έχει είσαχθεῖ στόν κλίβανο γιά ψήσιμο. Λόγω κακής ρυθμίσεως τής πυράς στήν έστια και τοῦ μεγάλου έλκυσμοῦ άερος, ή φλόγα άνετρεψε τήν πυραμιδοειδή διάταξη τών άγγείων στό δάπεδο τοῦ καμινιού, καταστρέφοντάς τα. Ο κεραμέας τά πέταξε ώς άχροστα. Τό εύρημα όμως άποτελεῖ σημαντική μαρτυρία γιά τή χρήση τών τριποδίσκων. Φυσικά, στήν άρχαιολογία δέν είναι κάτι τό νέο. Μέ τήν εύκαιρια άναφέρω μιά ένδιαφέρουσα πληροφορία τοῦ A.H.S. Megaw (World Ceramics, England 1981 σελ. 105 και 126). Παρουσιάζει έγχάρακτο σκύφο τοῦ 14ου αι. πού βρέθηκε στήν Κων/πολη και άνήκει στίς Dumbarton Oaks Collections, Washington, στόν όποιο διαπιστώνεται, γιά πρώτη φορά, χρήση τριποδίσκου γιά τό ψήσιμο τών κεραμικών στόν θυζαντινό κόσμο. Προγενέστερα δέν τούς χρησιμοποιούσαν, όπως δείχνουν οι καθαρές έπιφάνειες τών άγγείων. "Οσο γιά τά ίχνη πού οι αιχμές τών ποδίων άφήνουν στό έσωτερικό τών άγγείων, τό Λαογραφικό Μουσείο Λαρίσης κατέχει πληθώρα δειγμάτων μέ τριπλές κυκλικές όπές πού προέρχονται από θίαιες, μέ κρούση, άπομακρύνσεις τών τριποδίσκων μετά τήν έψηση. Και βέβαια, κατά τήν άπομάκρυνση άποσπούν τήν έφυσάλωση, άποκαλύπτοντας τόν κόκκινο πηλό, έτσι πού

τό έσωτερικό τοῦ σκεύους νά είναι «πληγωμένο», πού φαίνεται δέν ένοχλούσε.

Εύχαριστω
Γ. Γουργιώτης

Άγαπητή «Άρχαιολογία»,
Μέ κάποια έκπληξη διάβασα τό γράμμα τοῦ κ. Ε. Καραμανώλη ('Άρχαιολογία, τεύχος 2, Φεβρουάριος 82), πού μᾶς μεταφέρει μέ πολύ φροντίδα, έκτός από τήν δική του, και τή γνώμη τοῦ ιστοριοδίφη κ. Γουργιώτη γιά τά τριποδικά κεραμεικά στηρίγματα, πού βρέθηκαν στόν Τύρναβο, άλλα και γιά αύτά, πού διαθέτει στή συλλογή του.
Νομίζω όμως, πώς ό φίλος μας χρειάστηκε νά ταξιδέψει πολύ μακριά, γιά νά βρει τήν έξήγηση γιά τή χρήση αύτών τών άντικειμένων, ένω μιά πιό κοντινή θόλτα στίς προθήκες τοῦ Βυζαντινού Μουσείου στήν Αθήνα, όπου είναι έκτεθειμένα και δείγματα

δελτίο συνδρομῆς

Νά άποσταλεί συμπληρωμένο και συνοδευμένο άπό τό άντίτιμο τής συνδρομῆς στά γραφεία τοῦ περιοδικοῦ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ
όδός 'Αδριανοῦ 72, 'Αθήνα τ.τ. 117, τηλ. 325.32.46

Έπιθυμώ νά έγγραφω συνδρομητής γιά ένα χρόνο — 4 τεύχη — άπό τό τεύχος άριθμ....

Συνδρομή έσωτερικοῦ: Δρχ. 1.000. Όργανισμῶν και Ν.Π.Δ.Δ.: Δρχ. 1.500. Έξωτερικοῦ (άεροπ.): Εύρωπη \$ 20, Αμερική — Καναδάς \$ 22, Αύστραλία \$ 24.

Τρόπος πληρωμῆς: Ταχυδρομική ή τραπεζική έπιταγή στό περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 'Αδριανοῦ 72, 'Αθήνα τ.τ. 117.

Έπωνυμο Όνομα
Όδός Αριθμός
Πόλη T.T. Χώρα

Ημερομ. Υπογραφή

αρχαιολογικά

τής θυζαντινής κεραμεικής, θά τόν ώφελοϋσε περισσότερο.

Παράλληλα, έκτος από τά έκτεθειμένα, ή ανασκαφική έρευνα αποδίδει, άναμεσα στά κινητά εύρηματα, ίκανό άριθμό στηρίγμάτων κεραμεικών κλιθάνων όλων τών έποχών.

Οι θυζαντινοί κεραμίστες από τόν 11ο αιώνα, άκολουθώντας μέ σεβασμό τήν παράδοση τών άρχαιών κεραμιστῶν προγόνων τους, είχαν καί αύτοί μέ τή σειρά τους νά λύσουν δυό προβλήματα: 1) νά έξασφαλίσουν όσο τό δυνατό περισσότερο χώρο μέσα στόν κεραμεικό φούρνο τους καί 2) νά προφυλλάξουν τήν ποιότητα τών γυαλωμένων άγγείων τους.

Έτσι τά κεραμεικά στηρίγματα, φτιαγμένα από χοντρό πηλό καί γιά πολλαπλές χρήσεις, έλυσαν τό πρόβλημα τους.

Μέχρι τόν 14ο αιώνα είχαν σχήμα μικρού κυλινδρικού σωλήνα, πεπλατυσμένου στό μέσο, μέ κάποια άγκιστροειδή απόληξη στά άκρα (βλ. Charles Morgan, *The Byzantine Pottery, Corinth, vol. XI*, σ. 21, είκ. 17, J-L). Έτσι τό στήριγμα «άγκριστρωνόταν» πάνω στό άγγειο, συνήθως στή βάση του, πού ψηνόταν στό φούρνο, άνεπηρέαστο από τά ύπόλοιπα.

Από τόν 14ο αιώνα, όπως τουλάχιστον μᾶς δίνουν τά ανασκαφικά δεδομένα τής Κορίνθου (βλ. όπου πό πάνω, σ. 23, είκ. 17, H, I, N, O), χρησιμοποιούσαν τά στηρίγματα, πού ένδιαφέρουν τό κ. Καραμανώλη. Τά

τρία σκέλη τών στηρίγμάτων, πού ξεκινούσαν από μιά έπιπεδη, τριγωνόσχημη έπιφάνεια, «καθόντουσαν» στήν έσωτερική γυαλωμένη έπιφάνεια τοῦ άγγείου, ένω στήν έπιπεδη έπιφάνειά του άκουμπούσε ή βάση τοῦ έπόμενου άγγείου. Ή έπιτυχία τοῦ τεχνίτη συνεπαγόταν από τή μή υπαρξη γυαλώματος στά άκρα τοῦ στηρίγματος καί από τήν έλλειψη άπολεπισμάτων στή γυαλωμένη έπιφάνεια τοῦ άγγείου· γεγονός, ομως, άναπόφευκτο, τή στιγμή, πού άρκετά από τά θυζαντινά μᾶς άγγεια έχουν τέτοια άπολεπίσματα στόν πυθμένα τους, άλλα καί στή κάτω έπιφάνεια τοῦ στελέχους τής βάσης. Αντίστοιχα καί τά άκρα τών κεραμεικών στηρίγμάτων φέρουν τά ίχνη τών γυαλω-

μένων άπολεπισμάτων.

Σχετικά δέ μέ τά διαφορετικά χρώματα σμάλτου (γυάλωμα), πού άπασχολούν τό φίλο άναγνώστη, μπορώ νά πώ πολύ απλά γιά τό τόσο πολυσύνθετο πρόβλημα τοῦ γυαλώματος τών θυζαντινών άγγείων, οτι δέν πρόκειται μόνο γιά ένα χρώμα, άλλα γιά διάλυμα πολλών γαιοχρωμάτων. Τό τόσο δέ προσωπικό θέμα τής διακόσμησης τών στηρίγμάτων, όσο καί ή καθημερινή οίκιακή τους χρήση, είναι άποψεις, πού ούτε μπορούν νά άποδειχθούν, άλλα ούτε καί νά άμφισθητηθούν.

Εύχαριστώ γιά τή φιλοξενία.

Εύαγγελία Ντόστογλου - Ιωαννιδάκη
Αρχαιολόγος.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Σ.Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.

**Στα βιβλιοπωλεία μας θα βρείτε
βιβλία όλων των εκδοτικών οίκων**

ΑΘΗΝΑ: ΣΤΑΔΙΟΥ 5, ΣΥΝΤΑΓΜΑ, Τ.Τ. 125, ☎ 32.31.525

ΠΕΙΡΑΙΑΣ: ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ 141, Τ.Τ. 7, ☎ 41.16.530

subscription

To be mailed completed and accompanied by the remittance value to **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ Magazine**, 72 Adrianou str., Athens T.T. 117, Greece, tel. 325.32.46

I would like to subscribe to your publication for 1 year — 4 issues — from issue No....

Subscription price: Greece \$ 17, Organizations \$ 25, Europe \$ 20, USA - Canada \$ 22, Australia \$ 24.

Payment: money order or bank manager's check to **ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ Magazine**, 72 Adrianou Str., Athens T.T. 117 GREECE.

Surname Name

Street - No City

Country Mail-code

Date Signature